

TÜRKİYE'NİN BÜYÜK ÇATISI: “Mezkûr Meçhul Mesele”

17 KASIM 2009

KONFERANS

Ekopolitik Türkiye'nin Büyük Çatısı: "Mezkur Meçhul Mesele" başlıklı 16 Kasım çalıştayının devamı olarak 17 Kasım'da İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde gerçekleştirilen bir konferans tertip etti. Konferansa çalıştayımızın katılımcılarından Murat Belge, Gültan Kışanak, Durmuş Hocoğlu, Halit Yalçın, Cezmi Bayram ve Üstün Dökmen konuşmacı olarak iştirak ettiler. 16 Kasım çalıştayının yöneticisi Prof. Vamık Volkan'ın moderatörlüğünü yaptığı konferansımızın transkripsiyonları aşağıda Ekopolitik okuyucusunun ilgi ve dikkatine sunuluyor.

A.Tarık Çelenk: Değeli konuşmacılar, saygıdeğer misafirlerimiz bu çatı altında hep birlikte böyle bir etkinliği paylaşmanın kıvancıyla hepimize Ekopolitik adına hoşgeldiniz diyorum. Bilindiği üzere son yirmi yıl içerisinde ülkemiz üzerinde ve dünya genelinde bizim kuşaklarımız önemli olaylara tanık olmuştur. Bir insan ömrü için bile kısa sayılan bu dönemler tarihin seyrinde önemli geçişlere adını yazdıracaktır. Yaşadığımız yeni sosyal ve olgusal geçişlerin ne kadarı kendi inisiyatifimizde ve ne kadarı dışında olacak bunu bilemeyiz. Tabii ki bu sosyal bilimlerin ve bizden sonra yaşayacak olan tarihçilerin konusu olacaktır. İşte bizim de burada olmamızın asıl sebebi; bu soruya pozitif anlamda hep birlikte cevap bulabilmek ve gelecek tarihe not düşebilecek adımları atabilmektir. Bilindiği gibi Ekopolitik “Türkiye'nin Büyük Çatısı” toplantılarının ilkini de benzer bir hedefi içerir şekilde organize etmişti. 27 Ocak 2009 tarihli bu çalıştay daha genel bir formatta Sayın Volkan yönetiminde aynı yerde gerçekleşti. Bu toplantının ikinci ayağı ise 2009 Haziranında yine Sayın Volkan yönetiminde Kuzey Kıbrısta “gizli kuşatılmışlık” başlığı adı altında dünkü ve bugünkü etkinliğimize benzer bir şekilde oluştu. Şu an icra etmekte olduğumuz etkinlik Türkiye'nin büyük çatısı toplantılarının üçüncü halkasını oluşturuyor. Toplantımız herkesin farklı bakışlar altında ifade etmeye çalıştığı, tanımı bile kendi içinde anlaşılmayan “mezkûr meçhul mesele” adı altında devam ediyor. Bu maksatla ilgili sorunun oluşturduğu acıları anlama, çözüm iradesini geliştirme samimiyetini taşıyan ülkemizin farklı kesimlerinden toplumsal öncüler davetimizi içten kabul ederek burada bir araya gelerek konuşma iradesini ortaya koymuşlardır. İlk toplantıda da belirttiğimiz gibi siyasi karar alıcıların irrasyonel kararları tarihi etkilemiştir. Siyaset bilimciler bunları açıklayabilmek için bilişsel psikolojinin kavramlarını zaman zaman ödünç alarak kullanmışlardır. Buradaki temel yaklaşım ise; karar vericilerin, grup liderlerinin politik eylemlerinin irrasyonel boyutlarının anlaşılmasına dönük değerlendirmenin önlerini açabilmektir. Bağlı olarak ülkemizde kimlik tanımlı büyük gruplar arasında duygular ve fanteziler alevlendirilebiliyorsa, içimizde var olan bilinçli veya bilinç dışı süreçler birbirimizi anlamaya engel oluyorsa, bu toplantılarda yöntem olarak vurgulamaya çalıştığımız yaklaşımın önemini tekrarlamak isteriz. Bu nedenle bu toplantıdan beklediğimiz en önemli sonuç söz konusu sorunun konuşulmasını, anlaşılmasını ve onarılmasını sağlayacak, politik manipülasyonlardan uzak bir psikolojik güven platformunun oluşmasıdır. Ekopolitik, yüzleşebildiğimiz ölçüde kaygılarımızın kendi gölgelerimizden ibaret olacağı umudunu taşımaktadır. Konuşmamı tamamlarken gösterdikleri destek ve çabalar için başta Sayın Volkan olmak üzere tüm katılımcılara ve İstanbul Ticaret Üniversitesi yönetimine de teşekkürü bir borç biliyorum. Saygılarımla, sözü oturma başkanımız Sayın Profesör Vamık Volkan'a bırakıyorum. Buyrun hocam.

Vamık Volkan: Sayın Tarık Çelenk, teşekkür ederim. Murat, teşekkür ederim. Ekopolitik'e teşekkür ederim. Sayın arkadaşlar benim uzun bir konuşmam yok. Büyük Çatı adı altında bu toplantılar yapılıyor. Bu büyük çatının nereden geldiği hakkında size bir bilgi vermek

istiyorum. Bu kimlikle alakalı bir isim. Kimlik ne? Herkesin bir kimliği var. Herkesin kimliğini bilen kişi o kimliğin sahibi olan kişi. Diyelim ki birisiyle ilişkiniz olur uzun yıllar yahut kısa bir süre, o kişi hakkında bir fikriniz olur. Onun için siz şöyle der, böyle der, biraz kompasif der, biraz histerik der, bilmem ne bir şeyler söylersiniz ama o kimlik değil. Kimlik şahsa ait bir şey. Dün gece aynı kişisiniz, bugün aynı kişisiniz, yarın nasıl kişi olacağınızı yine siz bilirsiniz. Bir geçmişiniz var, bir geleceğiniz var, bir bugününüz var, bir devamlılığınız var. Kimliğinizde bir bozukluk yoksa bir devamlılığınız var.

Çocukluktan itibaren gelişen bir şey bu. Her çocuk yansızdır. Doğduğu zaman bir kimliği yoktur. Hangi gruba ait olduğunu da bilmez ve yavaş yavaş bunu öğrenir. Bildiğimiz gibi, fiziksel olarak büyümek için ne yaparız? Annemizin sütünü alırız. Yemeğini alırız. Mamasını alırız. Suyunu alırız. Vücudumuz gelişir. İçimizdeki kimlik psikolojisi, içimizdeki kimlik de o şekilde gelişir. Etrafımızdakilerle ilişki kurarız ve onları yemek gibi yeriz. Bu yemeği yerken, bu ilişkileri yerken bize aynı zamanda kendi kimliğimizin yanında kime ait olduğumuz da verilir. Yani bir yemek gibi yeriz. Mesela örnek vereyim: Diyelim ki İstanbul'da bir Rum çocuğu vaftiz olur değil mi? Bir yemek veriyorlar. Diyorlar ki; 'siz buna aitsiniz'. Beni çok genç olarak düşünebilir misiniz, dört yaşında filan? Dört yaşında düşünün beni. Ben Kıbrıslıyım. Kıbrıs'ta o zamanlar ben dört yaşındayken Rumlarla Türkler hemen hemen çok yerlerde aynı yerlerde yaşarlardı. Ben, düşününüz ki, o zaman çok araba yoktu, diyelim ki bir otobüsle annemle, kız kardeşlerimle, babamla bir yere gidiyoruz. Bir Rum çiftliğinin yanında mola verdik. Tamam mı? Rum çiftliğinin yanında mola verdik. Bir baktım ki çiftlikte şöyle küçük küçük hayvanlar var, pembe pembe; domuz yavruları. Diyelim ki ben gidip de bu domuz yavrularını okşamak istedim. Benim Müslüman, Türk annem ne diyecek bana? 'Ahh yavrum' diyecek, 'sakın ha dokunma bunlar pis hayvan'. Değil mi? O zaman anlıyorum ki; benim kendi grubuma, kendi kimliğime ait olan şeyler var. Ona ait olmayan şeyler var. Bu gibi misallerle yavaş yavaş bir kendi kimliğimizi geliştiririz. Bu kendi kimliğimiz içinde çocukluktan itibaren hangi büyük gruba ait olduğumuz da gelişir. Ve ergenlik zamanından geçtikten sonra bunu değiştirmenin imkanı yok İmkanı yok. Bunu biliyoruz. İnkâr edersiniz.

Düşünün ben otuz seneden beri dünyanın bütün çalışmalı yerlerine gidiyorum. Ne olacaktım, biraz sonra? Bütün dünyaya aitim. Mesela Gürcistan'a gittiğim zaman uçak alanına gelir gelmez, ben uçaktan çıkar çıkmaz yapışıyorlar bana. 'Cigari katsi, cigari katsi!' diyorlar. Yani ben şeymişim, cigari katsi; Gürcistanlı erkek. Hoşuma gidiyor. Böyle geliyorlar. Ama tamam bütün dünyaya ait oluyorum. Ama Kıbrıslı Türklere bir şey oldu mu hemen seziyorum. Kaçınamazsınız. Şimdi böyle bir kimlik; sizin çekirdek kimliğinizdir bu. Büyüyorsunuz. Mesela ben çocukken domuzların Rumlara ait olduğunu öğrendim. Ama Rumluk nedir, onların hikayesi nedir, aramızdaki ilişki nedir? Onları bilmiyordum. Zamanla, okulda, burada, şurada yavaş yavaş daha sofistike olurum. Böylece kendi kimliğimi, büyük grup kimliğimle birleştiririm. Şimdi büyük grup kimliği nedir? Yine çocukluktan başlamak üzere olan kimlik. Çocukluktan başlamak üzere, yansızlıktan çıkıyoruz.

Diyoruz ki bizim bir dilimiz var, dinimiz var, ninnilerimiz var, yemeklerimiz var, danslarımız var, düşmanlarımız var, geleneklerimiz var, fine. Bize ait bunlar başkasına ait değil. O zaman bu büyük çatı kavramı ortaya çıkıyor. Düşünün. Bir büyük çatı düşünün. Bu çatının altında binlerce kişi, bazen on binlerce kişi, bazen yüz binlerce kişi, bazen milyonlarca kişi... Bunların hemen hemen hepsi yaşamları boyunca birbirlerini görmeyecekler. Katiyen birbirlerini görmeyecekler. Birbirlerinin olduğunu bile bilmiyorlar. Öyle olduğu halde hepsinin aynı fikirleri var. Aynı çatı altında yaşadıkları için aynı duyguları var. Bu çatının bezi, bu çadırın bezini düşünün. İkinci bir elbisedir. Benim elbisem var. Bu benim kimliğim. Çadırın bezi paylaşılan elbise oluyor. Doğal zamanlarda, normal zamanlarda tabii çadırlar

yanyana veyahut büyük bir çadır var büyük çadırın altında küçük küçük çadırlar var. Normal zamanlarda gidiyorsunuz. Öteki çadıra gidiyorsunuz. 'Aa' diyorsunuz, 'Ne güzel, bana ait değil ama benim de hoşuma giden bir şey'. Mesela Montreal var, var ya şehir, Kanada'da, orada bir gelenek var. Senede bir defa küçük çadırlar günü yapıyorlar. Gidiyorsunuz. Bir yere gidiyorsunuz; hep Yunanlılar, orada Yunan bayrağı filan, yemeklerini yiyorsunuz. Elinize bir pasaport veriyorlar. Yunan'a gittiniz. Oradan çıkıyorsunuz, Bulgar'a gidersiniz. Oradan çıkarsınız, Türk'e gidersiniz. Ne güzel.

Doğal zamanlarda çeşitlilik çok güzel bir şey. Zevkli bir şey. Fakat bu çadırın bezinin üzerinde her gruba ait semboller vardır. Anlatabildim mi? Yani başka gruba ait olmayan, yalnız o çadıra ait olan semboller vardır. Dediğim gibi, gelenekler vardır. Dil vardır. Filan vardır. Bunun yanında önemli olan tarihi olaylar vardır. O tarihi olay yalnız o gruba ait. Bu çadırın bezine birisi tükürdü mü, çamur attı mı, bu çadırın bezini birisi yırttı mı. Ne oluyor halka? Kendi kimliğimizi düşüneceğimize çadırın beziyle uğraşırız. Ve bu bir süreç olur. Dünyada bilhassa bu gibi ilişkiler daima mevcut, tarihin başlangıcından beri.

Düşünebiliriz ki. Bir hayal kuralım. Başlangıçta insanların başlangıcında, diyelim ki bir grup bir kuş yakaladı. Kuşun kırmızı tüylerini başlarına koydular. Kırmızı tüylü grup oldular. Ötekiler de yeşil tüylü grup oldular. Başlangıçta aralarında rekabet var. Ne için rekabet ediyorlar? Yemek için, kadın için... Zaman geçtikçe, beynimiz büyüyünce birçok şeyler için rekabet ediyoruz. Kavga ediyoruz. Bu devam edecek. Bütün mesele bunun nasıl devam etmesi. Ve her problemi, ben bir tıp doktoruyum, bir doktor gibi düşünürüm. Herkesin tüberküloz mikrobu olabilir bu odada. Fakat herkesin mikrobu başka türlü ortaya çıkıyor. Yani verdiğiniz reaksiyon değişik. Bu nedenle bir çatışma oldu mu onun özel hislerine bakmamız gerekiyor.

Dünyada bugünlerde yalnız Türkiye'de değil bilhassa bu sömürgeciler Afrika'dan ayrıldıktan sonra, Hindistan'da olan olaylardan sonra ve en sonunda Sovyet İmparatorluğu'nun çökmesinden sonra "Biz kimiz?" diye sualler ortaya çıktı. Bunlar her yere yayıldı. Türkiye'ye de yayıldı. Ve bu nedenle, bu suale cevap verirken barışçıl şekilde mi olsun yoksa kavgalı, kanlı şekilde mi bir yol olsun? Önemli olan bu.

Türkiye'de maalesef çok acılı şeyler oldu. Bunun bir sona ermesi gerekiyor. Ne kadar erken sona ererse o kadar iyi. Bir insan olarak benim içim yanıyor. Bu nedenle ben buraya geliyorum. Bu nedenle Ekopolitik bu toplantıyı yaptı. Ekopolitik için bir şeyler söylemek istiyorum. Yolda gelirken bugün, arabada arkadaşlar dediler ki: Başka bir kurum var mı Türkiye'de?. Çeşitli yerlerden çeşitli şeyler düşünen, çeşitli duyguları olan, çeşitli siyasi yönleri olan kişileri bir araya getirip konuşurma yapmak. Bu bir mucize. Ekopolitik bunu yapıyor. Ve bu üçüncü toplantıları. Kıbrıs'taki toplantı şahaneydi. Ne kadar şey, neler öğrendik. Dün de böyle bir toplantı başlatıldı, burada. Ve arkadaşlar dün yaptığımız toplantının özetlerini yapacaklar. O zaman herkes duyacak. Benim istediğim bir toplantıyla bazen bir açış olur. Açış yapma bile bir mucize olur. Fakat bir toplantıyla sonuçta alınmaz. Bu nedenle bir yolunu bulupta bir süreç başlatırsanız medya dışında. Burada medya var fakat söylüyorum; lütfen medya dışında, siyaset dışında... Siyaset tabii ki bir gerçek.

En sonunda parası olan hükümettir. Kanunu olan hükümettir. Onlara gitmek gerekiyor. Ama kendi aramızda öneriler çıkaralım. Neler bize yardım eder? Küçük şeyler, çok küçük şeyler... Mesela dün bir konuşma vardı. Dağdan inen otuz dört kişiden bahsedildi. Biliyorsunuz. Ben şimdi Türkiye gazetelerine bakıyorum. Buna karşı türlü reaksiyonlar var. Mesela onu ele alalım. Ne gibi bir; iki taraf, üç taraf, dört taraf bir araya gelip de bir öneri yapsınlar: Bu

dağdan inmenin ritüelini mesela. Bu gibi şeyleri toplayacağız. Küçük küçük, yavaş yavaş bunlar geliyor ve yayılıyor. Biz bunu başka ülkelerde yaptık. Amerikalıların bir sözü var: ‘Instant coffee’ diyorlar. Yani nedir? Onun Türkçesi var mı? ‘Hemen kahve,’ yani dışarıdaki gibi, suyun içine kahve atıyorsun hop. Öyle bir yönle katiben bu işler çözülmez.

Cezmi Bayram: Şiřsak kahve.

Vamık Volkan: Şişsak kahve, ne güzel. Sağ olun. Çok güzel o. Hoşuma gitti o, şişsak. Şişsak kahveyle çözümler olmuyor. Tabii ki bazen şişsak kanunlar geçiyor. Fakat bunun yanında bir süreç geliştirirseniz, modeller yaparsanız, benim önerim o. Arkadařlarla konuşuyoruz. Farkına vardım ki; böyle bir sürecin gelişmesini isteyenler çok. Bir yol bulunursa ben de elimden geleni yaparım. Başka yerlerden öğrendiklerimizi paylaşıyorum. Ben mutlu oldum. Tabii ki çeşitli şeyler duyacaksınız. Bu doğal bir şey. Fakat ne derler: konuştuğunuz zaman ötekini öldürmezsiniz. Çok basit bir şey bu. Ben sizinle konuşsam sizi öldürmem. Çok basit. Konuşup örnekler bulacaksınız. Ben uzun uzun dün konuşulanları söylemeyeceğim. Tarihten söz etmeyeceğim. Nasıl olsa aynı yerde yaşıyoruz. Bütün mesele bu konuşmayı devam ettirmenizi temenni ederim. Çok teşekkür ederim.

Böylece programa başlayabiliriz. Önce Sayın Gültan Hanım’ı kürsüye davet ediyorum. Bir şey daha söyleyeyim ben. Son iki gün, geçen hafta iki gün ben Antalya’daydım. Polis akademisinin toplantısında’yım. Türk polisinin çok adı çıkmış. Zulüm yapan bilmem ne... Yeni bir program başlatmışlar, dokuz ay önce. Çok gurur duydum. Çok değiştiler. İnşallah bu yayılır. İnsancıl bir şekilde bu problemlere bakıyorlar. Ve bu problemlere bakarken en çok yanlarına aldıkları, en büyük yardım hanımlardan geliyor, yas tutan hanımlardan... Bu nedenle hanımları unutmamalıyım. Dün de toplantıda Gültan Hanım tek hanım olarak iç grupta yanımızda olduğu için, bugün de ilk konuşmacının onun olmasını istiyorum. Buyurun. Buraya geliniz.

Gültan Kışanak: Volkan hocamın boyundan sonra tabii bu birazcık ayar istiyor. Ben de öncelikle hepinize bir kez daha merhaba diyorum. Ve umutlu olduğumu ifade ederek sözlerime başlamak istiyorum. Dünkü toplantımız tabii ki zor bir toplantıydı. Belki de birçok farklı yaklaşım içerisinde olan insan ilk kez bir araya gelmişti. Bu nedenle önemliydi. Zordu, ama toplantı sonucunda umutlarımızın bir parça daha arttığını, en azından kendi adıma umutlarımın bir parça daha arttığını ifade etmek istiyorum. Bir de dünkü toplantı şu nedenle önemliydi. Biz aslında altı yedi aydır çok fazlaca Kürt sorununu çözmekten, demokratikleşme programından, birlik ve beraberliği yeniden nasıl sağlayabileceğimize dair bir konuyu konuşuyoruz. Ve çok çok yoğun bir gündem, bir süreç devam ediyor.

Dünkü toplantı bu anlamda, hani şimdiye kadar hep devlet ne düşünüyor, devletin kurumları ne düşünüyor, hükümet ne düşünüyor, ne yapmak istiyorlar, önümüze nasıl bir program çıkartacaklar zemininde yürütülen bir tartışmaydı. Dün biz burada birazcık hani toplum ne düşünüyor, ‘biz ne düşünüyoruz’u ortaya koymaya çalıştık. Ben bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Tabii ki devletin, devleti yönetenlerin, devlet kurumlarının, hükümetlerin, siyasi aktörlerin nasıl bir süreç öngördükleri ve neler yapmak istedikleri çok önemli. Ben onun önemini yadsımıyorum. Ama en az bir o kadar hatta bence daha fazlası toplumun ne düşündüğü ve ne yapmak istediği konusu olduğunu düşünüyorum. Çünkü hepimizin aslında tartışmalarımızda geldiğimiz son nokta hemen hemen, çok farklı kesimlerden ifade edilen bir şey var. Yeni, sivil, demokratik bir anayasaya ihtiyacımız var. Nedir anayasalar? Anayasalar toplumsal uzlaşma metinleridir. Eğer anayasalar toplumsal uzlaşma ile çıkmazsa, toplumun ihtiyaçlarını dikkate alan bir yerden hazırlanmazsa o ülkede zorunlu bir yurttaşlık hukuku

doğar ki bu da her zaman yeni çatışmalara, yeni tartışmalara zemin olur. Bu nedenle ben dünkü çalışmamızın ve benzer çalışmaların aslında bir anlamda toplumsal uzlaşmayı sağlamak üzere kurulmuş toplumsal müzakere süreçleri olarak görüyorum ve bunu çok önemsiyorum. Biz birbirimizle konuşursak, birbirimizin ne dediğini, ne istediğini anlamaya çalışırsak ve her şeyden önemlisi birbirimizi kabul etme süreçleri olarak da bunu görürsek bu toplumsal uzlaşmanın ortaya çıkacağını ve gerçekten şimdiye kadar yaşadığımız ve demokrasi sorunu olarak daha çok da tanımladığımız bir zorunlu yurttaşlık bağından çıkıp bu ülkenin gönüllü yurttaşları ve barışık yurttaşları olarak yaşamamız çok daha kolay olacaktır.

Tabii bu süreçler o kadar kolay mı ilerleyecek? Nasıl ilerleyecek? Ne yapacağız? Burada önümüzdeki en önemli handikaplardan birisi şimdiye kadar yaşadıklarımız. Şimdiye kadar yaşadıklarımızın içerisinde çok büyük acılar var. Büyük dramlar var. Büyük travmalar var. Bunlar belki de konuşmamızı belki de birbirimizi anlamamızı zorlaştıran en önemli nedenlerden birisi. Ama genel yaklaşım olarak şununla bir hemfikirlik görüyorum ben. Şimdiye kadar herkes kendi acısına üzüldü. Herkes kendi ölüsüne ağladı. Herkes kendi travmalarını önceledi. Acaba bundan sonra acılarımızı ortaklaştırırsak, acaba travmalarımızı karşılıklı olarak anlamak için empati yaparsak, acaba sıkıntılarımızın kaynaklarını görmeye ve bunu gidermeye dönük daha yapıcı bir dil kullanırsak bizi çözüme yaklaştırır mı? Bu soruyu herkesin sorduğunu ve büyük ölçüde olumlu bir yanıt verdiğini gördüm. Bu çok önemli. Çünkü çözümü zorlaştıran şeylerden birisi acılarımızın bizi esir almasıdır.

Bence acılarımızın ve travmalarımızın bizi esir almasına izin vermemeliyiz. Aksi takdirde geleceğimizi kurgulama konusunda çok ciddi sıkıntılar yaşayacağımızı düşünüyorum. Birde tabii çokça önümüzde engel olarak duran ve bizi çözüm konusunda zorlayan konulardan birisi de korkularımız. Bu korkularımızın nedensiz olduğunu asla düşünmüyorum. Mutlaka tarihsel arka planları var. Mutlaka toplumsal zeminden destek bulduğu yerler var. Mutlaka yaşadıklarımızla çok önemli bağları var. Ama biz korkularımızın da üzerine gitmek zorundayız. Eğer korkularımızın üzerine gidemezsek, eğer korkularımızın zemin bulduğu ortamları, olayları, yaklaşımları ortaya çıkarıp bunları çözemezsek korkularımız da bizi esir alır. Ve bu da çözümü zorlaştıran başka bir faktör olur. Şimdiye kadar aslında belki de bu kadar çok acı yaşamamızda bunun çok önemli bir faktör olduğunu, korkularımızın bir anlamda toplumu, bizleri, hepimizi esir aldığını düşünüyorum. Bunu da biraz daha açık sözlü, biraz daha cesur, biraz daha güvenli, kendine güvenli bir yerden konuşmamız, tartışmamız gerektiğini gördük. Ve bu konuda da ben dünkü toplantıda önemli bir yaklaşım içerisinde olduğumuzu gördüm.

Bütün bunlar bir başka gerçekle birleştiğinde bugün şimdiye kadar yaşadıklarımızın belki de bundan sonra aynı minvalde devam etmesi durumunda çok daha katmerlisini yaşama riskiyle karşı karşıya olduğumuzun da herkesin farkında olduğunu hissettim. Bu da çok önemliydi. Şimdiye kadar çok çeşitli zeminlerde acı olaylar yaşandı. Çatışmalar yaşandı. Binlerce insanımızı kaybettik. Bugün 50.000'e a yakın yaşamını yitirmiş yurttaşımızdan bahsediyoruz. Rakamlar çok soğuk. Çok bir şey ifade etmiyor olabilir. Ama 50.000 rakamının sadece sayı olarak oturup şurada saymaya kalkışsak bile kaç saat aldığını tahmin edebilir miyiz? Ve bunların her birinin bir can olduğunu, artık bir daha geri gelmeyeceklerini, bu sevdiğimiz kişilerin artık toprağın altında olduklarını, ebediyete intikal ettiklerini, artık bir daha aramızda olmayacaklarını düşünmemiz gerektiğini hissettik. Bu bize, eğer bunu çözmezsek tabii ki yitirdiklerimiz geri gelmeyecek. Çok zor. Bunu söylemek o kadar kolay değil. Ama bundan sonra da sevdiklerimizi yitirmeye devam edebiliriz. Bu korkunç gerçeği kendimize itiraf etmeliyiz.

Eğer biz bu sorunu çözmezsek başka canlar da artık aramızda olmayacak. Bunun ağırlığını ve sorumluluğunu bir insan olarak, bir kadın olarak hele hele çok büyük hissettiğimi ve mutlaka bir çözüm süreci yaşamamız gerektiğini ifade etmek istiyorum. Çözüme mecburuz. Acaba çözüme mecbur olmak kötü bir şey mi? Hani bunu sormak gerekiyor. Ben savaşa mecbur olmanın çok daha kötü bir şey olduğunu düşünüyorum. Çözüme mecbur olmak iyi bir şey. Bundan korkmamak, kaygılanmamak ve çözümü gerçekleştirmek için cesur olmak, kararlı olmak ve insan olduğumuzu hatırlayarak bu süreci ilerletmek gerektiğini düşünüyorum. Mevcut durumun devam etmesi halinde önümüzdeki risklerden en büyüğü de şimdiye kadar yaşanan çatışmaların bundan sonra toplumsal bir çatışmaya dönüşme riskinin çok kuvvetli bir ihtimal olmasıdır. Bu konuda da dün hemen hemen bütün arkadaşlarım benzer kaygıya farklı yerlerden de olsa benzer kaygıya ulaştılar. Bu çok önemli bir şey.

Biz şimdiye kadar her şeye rağmen toplumun komşular olarak, iş arkadaşları olarak, okul arkadaşları olarak eğer karşı karşıya gelmeden, birbirlerini düşman olarak görmeden yaşamalarını sağladıysak, bu bugün çözümü kolaylaştıran en önemli şeylerden birisidir. Çözüme bizi mecbur kılan en önemli risklerden de birisidir. Bu, insanların insan olarak, komşu olarak, iş arkadaşı olarak, okul arkadaşı olarak birbirlerine karşı iyi olmayan duygular beslemeleri ve birbirleriyle çatışır hale gelmeleri çok büyük bir risktir. Ve bunun yaratacağı travmalar, bunun yaratacağı toplumsal yaralar belki de çözümü artık imkansız da kılabilir. Bunun da ağırlığını ve sorumluluğunu hissederek bu sürece hepimizin çok insani bir yerden ve geleceğimizi kurtarma yaklaşımı içerisinde bakmamızı gerektiren bir durum diye düşünüyorum.

Bir toplumu bir arada tutan çok farklı faktörler vardır. Çok farklı etkenler vardır ama en baskın çıkan ve hemen hemen çok ortak kabul gören üç tane önemli şey vardır. Bunlardan birisi, ortak bir geçmişe sahip olmak. Bu konuda Kürtler ve Türklerin çok önemli bir tarihsel ortaklık süreci yaşadıklarını hemen hemen yine hepimizin ortaklaştığı görüşlerden birisiydi. Bu tarihimizin içerisinde acı günlerimiz yok mu? Hatalarımız yok mu? Eksiklerimiz yok mu? Tabii ki var. Ama bir o kadar da yan yana durduğumuz, beraber olduğumuz, birbirimize destek verdiğimiz ve güzel günler olarak hatırladığımız günlerimizde var. Bu ortak geçmişin bizi geleceğe taşımada önemli bir köprü olduğunu düşünüyorum. Ve bunun iyi değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmek istiyorum. Bir diğeri içinde bulunduğumuz mevcut durumdur. Bir topluluğun ortak bir geleceğe sahip olabilmesi için bugün içinde bulunduğu durumdan memnun olup olmaması çok önemli bir durumdur.

Geçmiş referanslarımız ne kadar güçlü olursa olsun, eğer bugün birbirimizle birlikte olmaktan mutlu değilsek, eğer bugün yan yana durmaktan imtina ediyorsak, eğer bugün birbirimizle kurduğumuz hukuk kimlikli, kişilikli, saygın, sevgiye dayalı, güven veren bir ilişki değilse bunu geleceğe taşımak da o kadar kolay olmayacaktır. Bu anlamda bugün içinde bulunduğumuz durumdan çok memnun olduğumuzu söyleyemeyiz. Bir bütün olarak, ben bu konuda Kürtler Türkler diye bir ayırma gitmeden, bir bütün olarak içinde bulunduğumuz durumdan çok memnun olmadığımızı her birimizin kendi penceresinden başka sıkıntıları ve kaygıları olduğunu, başka güvensizlikler yaratan bir zemine sahip olduğumuzu, bunun da yurttaşlık hukukuyla çok önemli bağının olduğunu, demokrasimizle çok önemli bir bağının olduğunu düşünüyorum.

Bu nedenle bugün eğer demokrasimizi güçlendirebilir ve yurttaşlık hukukumuzu çok daha iyi bir temelde kurabilirsek bunun da bizi geçmişe taşımada esas faktörlerden biri olacağını düşünüyorum. Bir üçüncüsü, bir topluluğu bir arada tutan şey, ortak bir gelecek tasavvurudur. Ortak bir gelecek vizyonuna sahip olmaktır. Ortak bir gelecek kurma arzusuna, isteğine ve

iradesine sahip olmaktır. Bu konuda ben toplumumuzda çok ciddi bir problem olduğunu düşünmüyorum. Bugün her ne kadar memnun olmasak da, çok ciddi sıkıntılarımız ve problemlerimiz olsa da bir bütün olarak Türkiye toplumunun ortak bir gelecek inşa etme konusunda istekli, arzulu ve kararlı olduğunu düşünüyorum. Kürtler açısından, Kürtler her fırsatta, her ortamda, iradelerini ifade edebilecekleri her mekanda şunu çok açık ve net söylüyorlar. ‘Biz bu ülkede, ortak vatanda ortak bir gelecek kurmak istiyoruz. Özgür, eşit yurttaşlar olarak, bu ülkenin bir yurttaşı, bir ferdi olarak yaşamak istiyoruz’ diyorlar. Bu çok önemli bir irade beyanıdır.

Bu irade beyanının bizi ortak bir gelecek kurgusu inşa etme konusunda motive etmesi gerektiğini ve pozitif bir nokta olduğunu düşünüyorum. Barışı gerçekleştirme konusunda da önümüzdeki en önemli fırsatlardan ve avantajlardan biri olduğunu düşünüyorum. Bütün bu ifade ettiklerim belki de birazcık uzun mu oldu bilmiyorum. Ama yaşadığımız sürecin ne kadar önemli olduğunu ve ne kadar büyük bir sorumluluk ve ciddiyetle yürütülmesi gereken bir süreç olduğunu gösteriyor. Ben birey olarak ve ait olduğum siyasal gelenek itibarıyla bu sorumluluğun bilinciyle hareket edeceğimize inanıyorum. Buradaki tüm arkadaşlarımda da aynı yaklaşım içerisinde olduğuna da inanıyor ve güveniyorum. Umut ediyorum ki barış dolu, ortak bir gelecek inşa etme yolunda ilerleyeceğimize inanıyorum. Bir kez daha hepinize teşekkür ediyorum.

Vamık Volkan: İkinci konuşmacı olarak Sayın Murat Belge.

Murat Belge: Merhaba, Gültan Hanım’ın da Vamık Bey’in de söylediği gibi Ekopolitik’in bu girişimiyle bu konuda dün ilk bir toplantı yaptık. Şimdi bugün onun sonuçlarını konuşmak üzere buradayız. Ve umuyorum bu girişim devam edecektir. Bu girişimin devam edeceğini umduğum gibi bir de bunun yanında daha başka birçok girişimin eklenmesi umudunu taşıyorum. Çünkü karşı karşıya olduğumuz sorun büyük bir sorun, karmaşık, birçok boyutları var. Dolayısıyla böyle bir sorunun çözümünün de birkaç aktöre bırakılamayacak kadar karmaşık, geniş kapsamlı bir şey olduğunu düşünüyorum. Dünkü toplantıyı özetlemeye çalışmayacağım. Tabii birçok önemli denebilecek görüş farklılığı vardı. Olması da gerekiyordu. Çünkü herkesin aynı bakışla, aynı düşüncelerle böyle bir olaya bakması mümkün değildir. Beklenemez. Önemli olan o farklı görüşlerin bir medeniyet çerçevesi içerisinde dile getirilmesi, farklılıkların belirginleşmesi. Yani böyle bir meseleyi çözmek üzere yola çıktığımızda farklılık yokmuş gibi, ‘canım mühim değil’ filan diyerek geçiştirilecek şeyler değil. Bunların hepsi gayet önemli.

Olduğu gibi de ortaya çıkması gereken şeyler. Bunlarda dünkü toplantıda gerçekleşti. O çerçevede ben verimli ve yararlı bir toplantı olduğu kanısındayım. Yani özet olarak dünkü toplantıyla ilgili söyleyeceğim bu. Bundan sonra yapılacak girişimlerde de gene benzer farklılıklar elbette oluşacaktır. Bunlardan yılmamak gerekiyor. Şahsen söyleyecek olursam ben Türkiye’de büyük çatı diye bir deyim geçti mi, büyük uzlaşma diye bir şey olmasını isterim. Ama bu biraz ütöpik. Öyle olduğunu biliyorum. Çünkü insanlar çok çok farklı düşünceler ileri sürüyorlarsa, bunu yanlışlıkla yapmıyorlar. Yani öyle düşündükleri, öyle inandıkları, öyle istedikleri için bunları söylüyorlar. Ve bu insanların hepsini birden uzlaştırmak mümkün de değil.

Ayrıca belki çok istenir bir şey de değil. Ama sanki bu olabilirmiş gibi çalışmalı, o şekilde yola çıkmalı ki sonuçta iyi kötü bir ortak zeminde buluşabilen insanların da sayısı çoğalabilsin. Şimdi şöyle bir kendi düşüncelerimi toparlayarak sözü bitireyim. Kürtlerle Türkler arasında bu son silahlı karşı karşıya gelme durumu, bildiğiniz gibi 80’li yıllarda

başlamıştı. Eruh'tu galiba ilk silahlı eylemin olduğu yer. Fakat bence bunun karanlık bir aşamaya girmesi simgesel diyeceğim bir olayla gerçekleşti. Şimdi ben adını hatırlamıyorum ama söyleyince muhtemelen siz hatırlayacaksınız. Kürt milletvekili galiba Kars'tandı, mecliste bir olay anlatıyordu. Bir cenazede PKK'lı birinin annesiyle, orada ölen bir Türk askerinin annesi...

Haşim Haşimi: Mahmut Alnak...

Murat Belge: Mahmut Alnak, tamam. Ve o zamanın meclisinde böyle bir hikâyenin anlatılması milletvekilleri arasında bir infiale yol açtı ve yaka paça indirdiler Mahmut'u kürsüden. Anlattırmadılar. Bu olay bana televizyondan izlediğim zaman 'galiba bu iş bitti' dedirtti. Yani bir milletvekilinin kalkıp bu iki etnik topluluktan birer annenin bu çatışmadan sonra birbirleriyle nasıl bir duygudaşlık içine girdikleri hikâyesinin anlatılmaması bunun bir hıyanet-i vataniye vs. kapsamında algılanması karşısında dedim 'galiba artık ümit yok'. Tabii insan hiçbir zaman büsbütün ümit kesmiyor ya da ümidi kesse dahi yaşanan olayları gördükçe hepimizin yapmak zorunda hissettiğimiz şeyler var. Bunları yapmaya devam ediyoruz, sonunda ucunda bir ümit görsek de görmesek de. Onun için yani öyle de devam ettik. Ama işte yıllar geçtikten sonra bu demokratik açılım lafı ortaya atıldığında, mesela dünkü toplantıda Cengiz Çandar'ın bir tespiti vardı. İşte birkaç yıl önceki duruma göre MİT Müsteşar yardımcısı Cevat Bey işte o sırada hapiste olan Hatip Dicle yan yana oturuyorlar. Dağda olan Seydo onların önünde oturuyor. Birdenbire şu yılda neydi? Bu şimdi nasıl bir şey oldu? Bu gerçekten çok önemli bir görüntü. Yani hayatın çok da boşuna geçmediğini de bir yandan kanıtlayan bir görüntü. Dolayısıyla benim o Mahmut Alnak olayıyla kapıldığımı söyleyebileceğim karamsarlığım belki bu dünkü manzarayla yavaş yavaş silinmeye başladı. Bu büyük deprem olduğu zaman da bir şey söylemişim ben. Yani bir işin yapılmasının gerektirdiği farklı hüneler, beceriler vardır.

Devlet, hükümet filan dediğimiz büyük şeyler, birimler mutlaka çok gerekli ve bizim üzerinde adımlarımızı atacağımız zemini büyük ölçüde onlar hazırlar. Ve şu aşamada Türkiye'de bir devlet politikası veya bir hükümet politikası olarak demokratik açılım aşamasına gelmemiz bana son derece önemli görünüyor. Şimdi bu böyle olmakla birlikte dediğim o büyük devlet hükümet gibi birimlerin elleri ince işe yatkın değildir. Yani onlar hakikaten şey gibi, hani bu doğramacı, dülger, marangoz diye bir ayırım yaparsak, doğramacı gibidir. Yani ağaçları keser. Tomruk yapar. Bilmem ne yapar filan. Daha ince iş çıkaramaz. Daha ince iş mesela belediyelerde olabilir. Çünkü o yerel yönetimdir. İnsanların iyi kötü birbirini tanıdığı, ele gelir birimlerle ilgili bir şeydir, yönetim biçimidir.

Belediyelerin bir barış kurmakta ve barışa dayalı bir toplum kurmakta yapacağı daha ince işler vardır. Hani böyle antikacı gibi en ince işi yapacak da işte Ekopolitik veya daha başka buna benzer sivil toplum örgütleridir. Bunların biri olmayınca, öbürleri de olmaz. Hepsi bir arada olmalı. Ama aralarında bir koordinasyon olmalı. Bu böyle hani oturup da plan yapmakla oluşacak bir şey değil. Bunu kastetmiyorum. Kendiliğinden ortaya çıkacak. Yani herkes kendi en iyi yapabildiği işi yapmalı. Burada bu sivil toplum örgütlerine çok önemli bir iş düştüğü kanısındayım. Çünkü yıllardır işte bu cenazeler, şunlar, bunlar uzun boylu üzerinde durmak istemediğim, hepimizin bildiği acılar... Bu acıların onarımı bunları yaşamış insanların tekrar birbirlerinin elini sıkması, birbirlerine başsağılığına gitmesi... Bu hiç kolay bir şey değil. Ve bu bir hükümet şeyidir. Kanun çıkarmakla filan olacak bir şey değil. İnsanların gönüllerinin, yüreklerinin onarımı gibi çok ince bir iş. Olmazsa da olmaz bu. Yani kanun çıkarmakla yok işte şudur, budur, bilmem ne demekle insanlar bunu içlerinde hissetmedikçe karşılıklı olarak

ve bu dostluğu yeniden kurmadıkça meseleyi çözdüğümüzü düşünemeyiz. Ama bugün artık böyle bir yolun açıldığını görüyorum.

Gene dünkü konuşmalarda söylenen bir şey vardı. Bir soru soruluyor. Sorunun birden çok cevabı var. Ama sadece bir tanesini söyleyebiliyorsun. Öbürleri yasak, suç, öbür cevaplar. Böyle bir ortamda sorun morun çözülmez. Ama şimdi öyle değil. Şimdi sanıyorum soracağımız soruların mümkün olan bütün cevaplarını tartışabilir bir ortama geliyoruz. O zaman gelecek için de umut var diyorum. Türkiye'nin sorunu bir tek Kürt sorunu değil ama bence en önemli sorunu. Bu sorunların öyle bir dizilişi var ki bunların hani bir tanesini ele alalım. A sorununu çözelim sıra B'ye gelsin filan böyle bir durum yok. Bir sorunda aldığımız mesafe bütün öbür sorunlarda da aldığımız mesafe. Onun için uzun sürecek. Ama galiba sonunda selamete çıkacağız. Bütün sorunları bir arada, dünyada olduğu gibi, başka ülkelerde de olduğu gibi biz de kendi sorunlarımızı en azından birlikte yaşanır sorunlar haline getirebilmeliyiz. Sorunlar bizi öldürmemeli. İşte bu açılan yolda sorumluluğunu bilerek, inisiyatif alan örgütlerden biri, bir kuruluş olarak Ekopolitik böyle bir şey başlattı. Kendilerini kutluyorum ve hepimize başarı diliyorum.

Vamık Volkan: Çok teşekkür ederiz. Üçüncü konuşmacı: Üstün Bey

Üstün Dökmen: Sayın hocam, Vamık hocam, değerli dostlarım merhaba. Şimdi benim burada ne işim var? Benim bu toplantıda ne işim var? Ekopolitik'in bana söylediğine göre ben ortamı yumuşatmak için buradayım. Onun için davet edildim. Bir de denge oluşturmak için, hani bir tarafa kaymasın diyerekten. Şimdi iyi, ben bir bilim insanıyım. Adamı değil insanıyım. Ben bir bilim insanıyım efendim. Bir bilim insanı olarak konuşmaya çalışacağım, izninizle, alanımda. Yani bilim insanıyım ama her alanı bilmem bilimde. Alanımda konuşmaya çalışacağım. Bu durum muaceresinde açılım benim konum değil. Ben siyaset bilimci değilim. Kişisel fikirlerim nedir bu konuda? Var, şüphesiz. Bunları romanımda görürsünüz. Yani son romanım "*Yasin'in Kuzuları*"nda var. Hayvanları filan anlatıyorum. Asıl insanları arka planda anlatıyorum. Kişisel fikirlerim romanda. Diğer bilimsel kitaplarımda da bu konudaki siyasi kişisel fikirlerim yok. Onlar yok. En sonunda son iki cümlede bu konuşmanın on iki dakika sonra, son iki cümlede kişisel fikirlerimi duyacaksınız.

Şimdi bilimsel görüşlerimi ve yorumlarımı paylaşmaya çalışacağım. Şimdi kimlik tabii çok önemlidir. Psikolojik kimlikle ilgili önemli bir kuramcı var: Ericsson. Ergenlik döneminde kimlik oluşturulur. Yani çocuğun yedi, sekiz, dokuz yaşında bir kimliği vardır ama geçici kimlik. Hani ilk dişler daha sonra temel dişler çıkar gibi geçici kimlik var, on yaşında. Ama şöyle buluş ile başlıyor. On üç, on dört, on beş yaşında gerçek kimlik oturuyor. Hocamın da belirttiği gibi hayat boyu kullanacak. Batıda, Amerika'da on dokuz yaşlarında ergenlik bitiyor. Bizde yirmi beş, otuz filan sürer. Yani otuz yaşında hala babanızdan para alıyorsanız, bu ergenlik bitmedi demektir. Şimdi birey için bu. On dokuzunda bitiyor. Evden ayrılıyor. Bizde otuzunda çocuğu oluyor. Çocuğuna yine anası babası bakıyor. Bizim ergenlik uzun sürüyor. Şimdi bireylerin ergenliği maşallah çok uzun sürüyor. Toplumun ergenliğine bakalım.

Şimdi kimliğimiz ne bizim? Bizim kimliğimiz ne? Osmanlı'nın son döneminde konuşuldu. İttihatçılar konuştu. Cumhuriyetin başında konuşuldu. Cumhuriyet seksen altı yaşına geldi. Biz hala kimlik konuşuyoruz. Bizim kimlik oturmuyor bir türlü. Şimdi kimlik oturmazsa kimlik bunalımı olur bireyde. Yani kırk beş yaşında... Kimlik ne birey için? Ben kimim sorusuna verilen cevapların toplamı. Bir; kadın mıyım, erkek miyim? Sert miyim? Yumuşak mıyım? Romantik miyim? Türk müyüm, Yunan mıyım? İtalyan mıyım? Neyim ben? Nasıl

bir insanım? Açık hava mesleklerine yatkın mıyım, masa başı mesleklere mi? Bütün bu soruların cevabı benim kimliğimi oluşturuyor. Bu kimlik yirmisinde de oluşmadı. Hadi yirmi beşinde de oluşmadı. Ama kırk beş yaşına gelmiş hala kimliğini sorguluyor. Bu, ülke için pek sağlıklı değil. Rehabilite edilmesi gerekiyor. Birey için de sağlıklı değil. Biz daha seksen altı yaşında bir cumhuriyetiz. İnşallah 2030'da da kimliği konuşmaya devam edeceğiz. Sadece buna dikkat çekmek istedim. Okuduğum kaynaklara bakıyorum. Bazı kaynaklar diyor ki. 1600'lerde Avrupa'da orta halli bir burjuva ailesi akşam yemeğinde ne konuşuyor efendim? Din mi, siyaset mi? Katoliklik mi, Protestanlık mı, ticaret mi? Okuduğum kadarıyla bilim konuşuyorlarmış. Galileo yeni bir teleskop yaptı. Yok Jüpiter'in halkası çıktı. Yok bilmem uydusu çıktı. Adamlar bilim konuşuyorlar. Yıl 2009 Türkiye ortalaması akşam yemeğinde ne konuşuyor? Bir; bizde yemekte konuşulmaz. Ağzın doluyken konuşmayacaksın. Hadi kahve içmeye oturduk, üç aile. Orada ne konuşuruz? Allah aşkına ne konuşuruz? Siyaset konuşuruz. Futbol konuşuruz. Televizyonlara bakın; ne konuşuluyor? Erkekler iş yerinde pazartesi, salı, çarşamba geçen haftanın maçını konuşur. Perşembe sabahı diyor ki: Geçmiş bırakalım. Önümüze bakalım. Perşembe, cuma gelecek haftanın maçını konuşuyoruz. Peki bu arada Türkiye'de nano teknoloji durumu nedir? Bu bizi hiç ilgilendirmiyor.

Kimlik konuşuruz, siyaset. Tabii buna da gerek var. Tarih konuşuyoruz. Gerek var. Ama bir şeye daha gerek var. Pozitif bilimin nimetlerinden söz etmeye gerek var, efendim. Büyük devrimler vardır. İşte lokomotif devrimi, tekstil devrimi, bilgisayar devrimi, ondan önce otomotiv devrimi... Gelecek büyük devrim nano teknoloji devrimi olacak. Nano teknolojiniz yoksa şöyle bir kum tanesi kadar kıymeti harbiyeniz yoktur. Ülkem ilgileniyor. TÜBİTAK ilgileniyor. Üniversite ilgileniyor. Ama toplum ilgilenmiyor. %99.5 nano teknoloji nedir, bilmiyoruz. Benim ülkem nano teknolojiyle ne kadar ilgili?

Eskinin doğru sözü: Marifet iltifata tabidir. Sanata, spora okullarda iltifat edilirse... Resim, müzik hocasına kimse gidip not sormaz. Benim ülkem ne zaman resim, müzik, beden eğitimi hocasının kapısında kuyruk olacak, iltifat edecek; o zaman ülkem sanatta sporda dünya çapında başarılı olacak. Ne zaman pozitif bilime iltifat edeceğiz. Nano teknolojiye söz gelişi iltifat edeceğiz. Ülkem bilimde başarılı olacak. Şimdi efendim, tarım olmadan, zannederim karın doymaz. Karşıt görüş diyebilir. 'Olur mu?' der. İki gönül bir olunca samanlık seyran olurmuş. Bak iki gönül bir olunca samanlık seyran oluyor ama yine saman gerekli. Yani buğday yetiştirmek gerekli. Buğday yetiştirmeden olmuyor. Buğday yetiştirmek, saman gerekli ki iki gönül muhabbet etsin, bir araya gelsin. Buğday üretmeden gönüller bir olmaz. İthal buğdayla da galiba muhabbet olmaz. Bazı toplumlar, dünyada onlarda da çok mozaik filan var. Niye işleri yolunda gidiyor? Buğday yetiştiriyor. Tarım hayvancılık var. Karnı doyuyor. Fabrikası var üretiyor. Bilgi teknolojisi üretiyor. Nano teknoloji hazırlıyor. Karnı doyuyor adamın. Buğday üretiyor. Karnı doyunca insanların arasında gönüller bir oluyor. Bizim gönüller ne zaman bir olacak? Ne zaman buğdayı, bilmem işte arpayı ya da başka bir şeyi, arabayı üretmeye tam hazır olacağız, o zaman gönüller bir olacak. Bu sorunlar bizi daha az üzecek efendim.

Şimdi buradaki değerli topluluğa, ekranları başındaki değerli izleyicilerime bir sorum var. Elinizi kaldırırsanız, zahmet olmazsa, mutlu olurum. Şu cümleye katılır mısınız? Birbirimizin düşüncelerine saygılı olalım. Katılanlar? Herkes. İkinci soru: Birbirimizin düşüncelerine yeteri kadar saygılı olursak, yeterince tartışırsak, birbirimizin düşüncelerine saygılı olarak yeterince tartışırsak belirli doğrulara ulaşırız. Buna katılanlar? Şimdi böyle güzel güzel fikirlerimiz vardır. Az lafa bol fikir. Yani bilgimiz azdır. Ama fikrimiz çoktur. Bilgi sahibi olmadan dünyaca fikir sahibi oluruz. Sadece biz değil. Bütün dünya efendim... Şimdi düşünceye sahibiz. Bu bence afakî havada bir ifadedir. Düşüncelerinize niye saygılı olayım?

Ben size saygılı olmak isterim. İfadede hata var. Bakın düşüncelere saygılı olalım. Dediniz ki hocam ondalık sistem içerisinde iki kere iki beştir. Bu düşüncenize pek saygı duydum. Bence de iki kere iki yedidir. Ben de size saygı duydum. Ay ne güzel anlaştık. Ne oldu? Şunu diyemem. ‘Hocam, Freud manyağın tekiymiş’ diyor. Sen Freud’u muayene ettin mi? Freud’un doktoru muydun? Psikiyatrist misin? Psikolog musun? Freud’un yirmi iki cilt kitabının yarısını okudun mu? Yok. O zaman, uydurma.

Bakınız. Karşıdaki insana saygılı olun. Tüm insanların onurları eşittir. Kızılderililerin Taiti oyası, insan, hayvan, bitki hepimiz kardeşiz demek. İnsana saygılı olurum. İnsanın duygularına saygılı olmalıyım. Bizim temel hatamız duygulara saldırıyoruz. Biri bir derdini anlatır. Çoğunlukla deriz ki; takma kafana. Takma. Ben boşuna konuştum o zaman. Televizyon izleniyor. Hanımefendi ağlar. Kocası döner. ‘Hanım bunda ağlayacak ne var? Buna ağlanmaz’ der. Demek istiyor ki neye ağlayacağını, ağlamayacağını sor. Ben sana söyleyeyim. Lütfen mantıklı olalım. Buna ağlanmaz. Kadın ağlıyor. Bakın. Birbirimizin duygularına saygılı olmalıyız. Ve kişiye saygılı olmalıyız. Dünkü toplantıda arada insanların yüzü kızarıyor, geriliyor ama arada fotoğraf çektirirken herkes şakalaşıyor. Yemekte herkes iyi. Yani normalde iyi. Çünkü orada can cana iletişim var.

İnsanlar birbirlerine normalde saygılı. Sorun yok. Ama ne zaman fikir, düşünce tartışılmaya başlıyor, hır çıkıyor. Şimdi bakınız. Her zaman böyledir. Mecliste de, her yerde böyle. Ben düşüncelerinize saygılı olmak zorunda değilim. Düşüncenizi eleştiririm. Pozitif bilime aykırı ise... Ancak düşünce suçlu olmamalı. Davranışı hem eleştiririm. Davranış suçlu da olur. Devlet müeyyide uygulayabilir, davranış aykırı ise. Düşünceye saygılı olalım. Afaki bir ifade. Anlamalı değil, efendim. Yeterince tartışsak belli doğrulara ulaşırız. İzninizle hocam, çok kısa, siz biliyorsunuz. İzleyicilerime aktarayım. Muzaffer Şerif hocadan söz edeceğim. Muzaffer Şerif Hoca Amerika’da doktora yapmıştır. ‘Kal’ demişler. Çok başarılı. 40’lı yıllarda. ‘Hayır, ben ülkeme gideceğim’ demiş. Ülkeye gelmiştir. Görüşlerini açıklıyor. Bir hoca, dil tarihte bir hoca. En kısa zamanda içeri atmışız, komünist diyerekten. Adam komünist filan değil. Hani olsa ne yazar. Ama öyle bir şey yok. Düşüncelerini beğenmeyip, hapse atmışız. Biraz durmuş hapiste. Sanırım, yanlış hatırlamıyorsam; Amerikan elçisi gelip diyor ki. ‘Bunu verin götüreyim’ diyor. Hani ‘atmayın, bize verin’ demiş kibarca. Yani ‘siz atmayın. Hani kullanmıyorsanız, biz kullanırız. Bu iyidir’ demiş. Bildiğim kadar, elçi gidiyor. Hapishaneden alıyor, efendim. Ve diyor ki ‘Eve gidelim, eşyalarımızı alalım; gömlek, kazak.’ ‘Hayır’ diyor. Eve gitmez. Gömlek filan almaz Muzaffer Hoca. Çok kırılmış. Gider. O zaman vapurla gidiliyor. Biner. Ve Amerika’ya gider. O günden sonra hiçbir Türk ile asla konuşmamıştır. Hocam ne olur. İşte beni de hapse attılar. Kimseyle konuşmuyor. Adını değiştirmiş, İngilizce yazmıştır. Muzaffer Sherif; yani Sherif, İngilizce yazıyor. Bir hanımla evlendi. Dünyanın üç büyük sosyal psikologundan birisidir hala. Çok muhterem, değerli bir insandı. Doğruysa anlatılan; yaşlandığında odaya kapatır. Hiçbir Türk ile konuşmamış. Türkiye’ye asla gelmemiş. Kapıyı kapatıyor. İçki içiyor. Ege türküleri söyleyip, ağlamış hoca. Ülkesiyle muhabbeti var. Ama çok kırılmış. Kendini çok kötü hissetmiş. Dün konuşuldu. Hapse giren pek çok insan var, bu salonda. Hala Türkiye’de de var. Geçmişte de var. 40’taydı. 50’de hala var bunlar. Çok kırılmış hoca. Muzaffer Şerif bizi niye kızdırmış? Çok özetle hocam, ‘oto kinetik’ demiş.

Şimdi bu salon zifiri karanlık olsun. Duvarda sabit şöyle kırmızı bir ışık var. Sabit bir ışık var. Baktığımız zaman bu ışığın hareket ettiğini algılıyorsunuz. Işık hareket etmiyor. Kesinlikle sabit. Ama insan gözü bunu böyle dolandırıyor, algılıyor. Dâhiyane bir deney. Muzaffer hoca birinci deneği oturtuyor. ‘Ne kadar hareket ediyor’ diyor. Işık hareket etmiyor. Bakıyor. Diyor ki ‘sola doğru on cm gitti’. Çıkıyor.

İkinci denek geliyor. Bakıyor. 'Sağa yirmi cm gitti.' Çıkıyor. Üçüncü denek, yukarı otuz cm gitti. Sekiz on deneği hep birlikte alıyor. 'Bu ne kadar hareket etti' diyor. Işık hareket etmiyor. Önce her biri önceki fikrini söylüyor. Yarım saat tartışıyorlar. Tartışma sonucu hiç karışmıyor, hocamız. Tartışma sonucunda şu ortaya çıkıyor. Diyorlar ki diyelim kuzeybatıya doğru on beş cm gitti. Grubun ortak kararı. Denekleri çıkarıyor. Tek tek alıyor. Birinci deneğe soruyor. İlk görüşünü bırakıyor. Grubun kararını kullanıyor. Kuzeybatıya doğru on beş cm...

İkinci, üçüncü, dördüncü denek, kuzeybatıya on beş cm gitti. 'Normlar böyle oluşur' diyor. Bu can sıkıştır. Normlar böyle niye oluşuyor? Bakın buyurdunuz ki, demin sordum. Birbirinizin düşüncelerine saygılı olarak, yeterince tartışırsak belli doğrulara ulaşırız. Ulaşmayız. Doğrulara ulaşabilmek için elde referans gereklidir. Niye ışık hareket ediyor gözüktüyor? Referans yok, efendim. Referans yok. İkinci bir kırmızı ışık koysanız, ikisinin de hareket etmediğini görürsünüz. Çölde hızla tek bir istikamette yürüyenler akşam çıktığı yere gelir. Hayretler içinde kalır. İleriye yürüyorsun. Bakıyorsun çıktığın çadıra gelmişsin. Referans yoktur çölde. Dağlar, telgraf telleri yok. Sağ bacağını, sağını kullanan, sola doğru bir mm büyük adım atar. Sola doğru muazzam bir daire çizer. Akşam olduğu yere gelir. Bu anlaşıldıktan sonra çöl birliklerine, araştırma ekiplerine birkaç solak koymaya başlamışlar. Bir kişi için çölde referans yok. İki kişi yola çıkarıyor. Bunlar doğru gidebiliyor. Solak sağa ittiriyor. Sağını kullanan sola ittiriyor. Birbirlerine referans olup doğruyu bulup gidiyorlar. Oto kinetik dediği Muzaffer Şerif hocanın referans yoksa bilimsel bilgi yoksa belli doğrulara ulaşmak mümkün değildir, efendim. Pozitif bilimin verisi olan belli doğrular gereklidir. Biz açılımları konuşmak istiyoruz. Bunu araştırdık mı? Elimizde bilimsel, gerçekten masa başında üretilmiş fikirlerde olsun. Ama bilgi olacak ki bilgiye istinaden yorumu biz yapalım. Biz bunu bilimsel olarak araştırdık mı? Ben bir bilim insanı olarak sadece bunu merak ederim, efendim. Vaktimiz yok. Olursa söyleyeyim. Mahalle baskısı fikrinin altında yanlışlar var. Mahalle baskısı konseptini galiba Şerif Mardin hocam ortaya attı. Bu kavramın bilimsel temeli zayıftır. Arkasında bu işin deney olmalı. Vakit olsa konuşuruz.

Şimdi demin de söyledim. Bir süredir dilime bir türkü takıldı. Pelesenk oldu. Karadeniz türküsü... Açıldım, açıldım, açılmadım canım. Ufaktı terazisi. Tartılamadım. Şimdi niye tartılamıyor? Terazî ufakmış. Demek ki tartılmadan önce teraziyi araştırmak gerekiyor. Kaç tonluk nasıl terazî? Baskül mü? İnce terazî mi? Teraziyi araştırmadan tartılmaya kalkarsanız açılmazsınız da tartılamazsınız da. Terazinin ne büyüklükte olması gerektiği bilimsel olarak araştırılmalıdır. Şimdi son bir şey: yarı şaka yarı ciddi. Çocukluğumda ben şunu duymuştum. Denirdi ki 'alevere dalevere Kürt Mehmet Mehmet'e'. Kastamonu'nun k'sı. Alevere dalevere Kürt Mehmet Mehmet'e. Duymuşsunuzdur. Sonra bir de şunu duydum. Zaman geçti. Alevere dalevere Türk Mehmet Mehmet'e. Yani Trabzon'un t si ile... Çocukken hep şunu merak ettim Kürt Mehmet mi, Türk Mehmet mi? Vallahi bir türlü karar veremedim. Galiba hani şairane şimdi bilimin dışına çıktık, bilim insanlığının.

Şimdi biraz romantik söyleyeyim. Günümüzden yüz elli sene, iki yüz sene sonra, dünyada petrol bitince her halde şimdiki Kürt Mehmet ile Türk Mehmet'in torunları yan yana oturacak. O zaman şivelerde biraz yaklaşır. Biri diyecek. 'A gardaş diyecek bu nöbet senin başına mı ihale edilmiştir, benim başına mı? Öbürü diyecek. 'Vallaha gardaş bilmem. Her hal bu bizim her ikimizin başına birden ihale edilmiştir. O zaman birbirlerine sarılacaklar bunlar. İzmir'in işgalini izleyen günlerde, Sultanahmet mitinginde manevi şahsiyetimizin de ellerinden öperim. Halide Edip hanımefendi ne demiş? Halide Edip Hanım Sultanahmet konuşmasında... Devletler, hükümetler düşmanımız. Milletler dostumuzdur. Milletler dostumuz. Bu çok güzel. Büyük Marmara depremi olduğunda bizi çok duygulandırdı. Yunanlı

bazı gazeteler başlık attılar hocam, ‘Dayan komşı’ diye. Dünyadaki depremler karşısında, dünyadaki zorluklar karşısında dayanmak gerekiyor. Depreme dayanmak gerekiyor. Birbirimize sarılıp, birbirimize dayanmak gerekiyor efendim. Arz ettim.

Vamık Volkan: Tekrar merhaba. Ben de konuşmacılardan af diliyorum. Türkiye’de olmadığım için unvanlarınızı filan yanlışlık yapmamak için söylemedim. Fakat herkes Üstün Bey’i bir asistan olarak düşünmesin lütfen.

Üstün Dökmen: Çünkü sakalım yok. Asistan zannetmeyin, diye söyledim.

Vamık Volkan: Onun için Üstün Bey unvanlarını size söylemek istiyor.

Üstün Dökmen: Ankara Üniversitesinden Profesör Üstün Dökmen. Üniversitemin adını söylemek istedim. Yani bilim insanıyım. Oraya mensubum. Sağ olun Hocam.

Vamık Volkan: Çok sağ olun. Bundan sonraki konuşmacımız: Durmuş Bey. Unvanlarını söylemeyeceğim. Fakat biliyorum ki herkes onu tanıyor. Onun için gerek yok. Durmuş Bey, buraya gelin.

Durmuş Hocaoğlu: Sayın başkan, kıymetli davetliler, arkadaşlarım, meslektaşlarım, genç öğrenci arkadaşlarım ve Ekopolitik’in saygıdeğer yöneticileri, Sayın Tarık Çelenk başta olmak üzere... 27 Ocak’ta Ekopolitik’in birinci toplantısında bulunmuştum. Oradaki giriş cümlemi tekrar ederek başlamak istiyorum. Ekopolitik ile iki buçuk sene direkt temasım oldu. Ondan sonra da o gönül bağı devam ediyor. Aynı cümleleri söyleyecek olursam: Onların iyi çocuklar olduğuna hüsnü şahadet ederim. Bunu burada da söylüyorum.

Dün zaman zaman sesler yükseldi. Belki de en çok ben yükselttim. Ama güzel bir toplantı oldu. Çünkü konuşabildik. Konuşulabilen bir ortamda daima gelecek için bir ümit kapısı açıktır. Söz esastır. Ahdi Atik ‘Önce söz vardı’ der. Yani kelam... İsa Nebi’ye ilâhî söz ilkah edilmiştir. Kelimatullah, yani... Kuran’ın adı Kelâm-ı Kadîm’dir, ezelde söylenmiş söz demektir. Ama günümüz Türkçesi bir kabile Türkçesine döndürüldüğü için, nasıl ki kırık pirinçten pilav olmazsa o Türkçe ile de medeniyet olmaz. Bu sözün üzerine bir iki kelam etmek istiyorum. Mesela ‘Sayın Başbakan’ın şu lafını çok beğendim’ diyor, birisi. Bu çok ayıp bir şey. Laf değersiz söz demektir. Bunun bir altı daha var, daha değersiz olan: Lâf-ı güzaf. Saman söz demektir. Onun altında da lâkırdı var, yani boşboğazlık. Bunlar asaletli meclislerde kullanıldığı zaman hakaret anlamı taşır. Bunların üstünde söz var. Sözün üstünde kelâm var. Kelamın üstünde de kelâm-ı kibar var.

İmdi: Eğer konuşabiliyorsak o kapı açık demektir. Hangi kapıdan bahsediyoruz? Biz, nasıl olur da bu topraklarda birlikte yaşadığımız gibi bundan sonra yaşamaya devam ederiz? Kant’tan bir şey söyleyerek bu konuya girmek istiyorum. Kant ebedî barış teorisinin en büyük ismi olarak bilinir. Bu ebedî barış Avrupa Birliği’nin, Avrupa ülkelerinin birbirlerinin boğazlarını kesme denemelerinin sonucunda 18. yüzyılda ortaya çıkmış olan bir terim. Biliyorsunuz Roma’nın çöküşünden sonra Avrupa’da iki ana akım yan yana, aynı nehirde varlığını sürdürdü. Bugün de devam ediyor, tıpkı Necip Fazıl’ın Sakarya şiirinde ‘bir yandan

irin akar, bir yandan nur' diye anlattığı gibi. Bu iki ana akım Roma'nın yeniden toparlanması, diğeri de buna taban tabana zıt olarak bağımsız devletler fikri. Roma'nın yeniden toparlanması, bağımsız devletler fikri için ölümcül bir tehdittir. Ama bu, hep devam etti. Roma'nın tam çöküşünden az biraz önce Aurelius Augustinus'un "Tanrı Devletine Dair" isimli eserinde geliştirmiş olduğu; insan soyunun birliği, "totus gentum humanus". Zamanla bu, "Hıristiyanların birliği" şeklini aldı, Hıristiyanlık da Avrupa kıtası ile özdeş olduğu için "Avrupalıların birliği" anlamını taşıdı. Ve ilk Avrupalı kelimesi Şarlman için kullanıldı. Poitiers savaşından sonra ona "Avrupa'nın babası" adı verildi. Avrupa'da Roma, Batı Roma'yı kastediyorum. Zaten Roma deyince, ayrıca belirtilmediği takdirde Doğu Roma akla gelmez. Batı Roma'nın yıkılışından sonra biraz kendisinde güç gören her Avrupa devleti Batı Roma'nın o muazzam mirasını toparlamaya çalışmıştır. Ama nasıl? Kendi gücüyle diğerlerini domine ederek... Bu en son kendisini Hitler'de gösterdi. Napoleon da bunun peşindeydi, Şarlman da bunun peşindeydi. Şimdiki Avrupa Birliği projesi de tamı tamına budur. Yani mâalen değil, tamı tamına budur. Diğeri de hayır bağımsız devletler olsun diyenlerin tarafı. Tabii bağımsız devletler...

Avrupa küçük bir kıtadır. 10.451.000km²'dir. Asya'nın merkezi olan Orta-Asya'dan küçüktür. Böyle bir kıtada çok devlet olmuyor, yaşamıyor. Avrupa fazla devleti kaldırabilen bir coğrafyaya sahip değil. Onun için çok devlet ve her birisi de çok iddialı topluluklar. Roma'yı yıkan barbarlar bugünkü medeni Avrupalılar. Her birisi kendi şahsiyetini ve ferdiyetini muhafaza ettiği zaman aralarında kavga, dövüş bitmiyor. Hiçbir zaman bitmiyor. Almanlar kendilerine Tanrı'nın vermiş olduğu yeri beğenmiyor. Bu ne diyor böyle: Kuzeyi Buz Denizi'ne bakıyor, kesintisiz bir sahil şeridimiz yok, ortadan böyle dil gibi Danimarka çıkıyor. Ee ne olacak? Ben Akdeniz'e inmek isterim. Ama Boş arazi değil, dolu. Onun için hababam oraya yükleniyor. Büyük mimarlar, Dante ile birlikte Dante'nin *De Monarchia*'sı ile birlikte bir araya gelelim ve bir Avrupa konfederasyonu oluşturalım fikri net olarak söyleniyor, 13. yy'da. 18. yüzyılda Abbé De Saint Pierre bunun adını koyuyor: *Avrupa'da Ebedî Bir Barış Projesi...* Ama Abbé de Saint Pierre'in mütefekkir çapı tabii Kant ile mukayese bile edilemez. Derken, Kant bir risale yazıyor, çok da mütevazı bir isim koyuyor: *Ebedî Barış Üzerine Felsefî Bir Deneme*. Bir deneme diyor. İşte bugünkü Birleşmiş Milletler'in de teorik temeli odur.

Avrupa Birliği'nin de en önemli temeli odur, fikir temeli. Kant'a ait bir öksürük reçetesi bile önemlidir. Bu da çok önemli. Ve bu risalenin girişinde Kant aydınlanmanın en önemli kavramlarından birisi olan "tabiî hal"i, *status naturalis*'i tarif ederek başlar. Nedir bu *status naturalis* dediğimiz şey? İnsan iyi midir, kötü müdür, kısacası. Bizim kendi kültürümüzde fitrat dediğimiz şey. 'İnsanlar arasındaki tabi hal bir barış hali değil, her an patlamasa bile her an patlayacakmış gibi duran bir savaş halidir' der. Bu aynen Hobbes'u anlatıyor. Arkasından da şöyle der: "O halde bir barış kurulmalıdır", bu cümlemin hemen arkasından... Fakat nasıl barış? Problem burada. Hani Churchill'e demişler: 'Hiç puroyu bıraktınız mı?'. 'Çok' demiş, "bin kere.". Yani bin kere bırakmak, bin bir kere başlamak demek. Öyle bir barış olmalı ki, bundan sonra savaş olmamalı. İşte "ebedî barış" bu. Ve iki tür barış tarifi yapıyor. Birisi *pactum pacis*, diğeri *foedus pasificum*; barış paktı, barış antlaşması. Barış paktı bir savaşı bitirir, barış antlaşması bütün savaşları bitirir. Bu nasıl olmalı? Bu şöyle olmalı diyor.

Gelecek herhangi bir savaşın gizli tohumlarını içinde taşıyan her barış, yeni bir savaş doğurur. Nitekim 1918'de Alman milletinin gururu rencide edilerek, ona bir vagona barış antlaşması imzalatırıldığında, Hitler intikamını alıp Fransa'ya diz çöktürünce, o vagonu buldu, getirdi ve Fransa'ya bir anlaşma imzalatılarak intikamını aldı. Çünkü bir milletin gururu kırılmıştı. O zaman söylemişlerdi.

Bundan bu sonuç çıkar. Kant'ı iyi okuyun bu I. Dünya Savaşı'nın arkasından daha büyüğü geliyor diye... O halde bir arada yaşayan insanlar barış akdetmek istiyorlarsa, şunu bilsinler. Bu eğer bir *pactum pacis* olacaksa, bu gelecek bir savaş için soluklanma sürecidir. Clausewitz de böyle tanımlar. Her barış yeni bir savaş için istirahat ve hazırlık süresidir. Ve Clausewitz'in savaşı nasıl tarif ettiğini biliriz. Siyasetin başka vasıtalarla devamı. Yani savaş bir siyaset türüdür. Bunu mâkûsundan okuduğumuz zaman şu sonuç çıkıyor. Siyaset de savaşın bir türüdür. Yani modern fizikte enerji maddenin, madde de enerjinin farklı form almasıdır demesi gibi. İmdi, öyle bir barış fikri olan insanlar bir araya geldiklerinde bir *pactum pacis* imzalarlarsa, bunun bir kıymeti yok. Hemen *pactum pacis* imzalandıktan sonra, atölyeye koşun, silahlarınızı hazırlayın, antrenmanınızı yapın, baltaları toprağa gömmeyin; gömeceksiniz, yağlayın, kutusuna koyun; çünkü lazım olacak. Fakat Kant'ın bütün dehasına rağmen cevabını bulamadığı bir sorudur, bu: Nasıl ederiz de gelecek bir savaşın gizli tohumlarını içinde taşımayan bir *foedus pasificum*; yani bir barış antlaşması imzalayabiliriz? Çünkü konu insan. Kant bunu kendisi söylüyor. Kant'ın insan felsefesi çok karmaşık bir şeydir. İnsanları tanıyan, insanı tanıyamaz, der. Hani bazısı der: Ben şunu tanırım, ben şunu tanırım, ben şunu tanırım. Benim bir akrabam var. Kimi söylesem 'ben onu biliyorum' diyor. Başlıyor adamın beş göbek ceddini saymaya. Ve şöyle diyor: Ben insan tanırım ağabey. Yani sen insanları tanıyorsun. İnsan dediğimiz mücerret bir şeydir. Görünmez, elle tutulmaz. O bir kavramdır. İnsan dünyadaki en zor varlık. Yani bazıları der ki: Allah insanı yarattıktan sonra pişman olmuş. Ama bir kere de başlamış. Bir gün bir sohbet sırasında İlahiyat'tan Necip Taylan, bir aykırı ilâhiyat profesörüdür, dedi ki Allah'ın insan projesine ancak yüz üzerinden 50 veririm, o da Allah'ın hâtırına, ama kadın projesi felâket, 10 bile almaz. İnsan böyle zor bir varlık işte. Hani Allah meleklere ben bir insan yaratacağım dediği zaman, kıyamet kopuyor. Sen kan dökmece olanı mı yaratacağın filan... Allah'ın verdiği cevap şu: Ben bilirim, siz bilmezsiniz. Açıklama yapmıyor. İnsan kan döken bir varlıktır. Nitekim Kant buna atıfta bulunur. Kan dökme önlenemiyor bile. Çünkü insanların savaş çıkartmak için aslı bir sebebe de ihtiyacı yok. İnsan o sebebi icat eder, kan dökmek için.

“Harbin hususî bir sâike ihtiyacı yoktur. Çünkü onun ruhları insan, onun kökleri insan ruhunun derinliklerine gömülüdür” diyor Kant bu eserinde ve bütün barış, ebedi barış projesi çöküyor burada, kendi eserinde. Bunu tamamlayan bir makalesinde de şöyle der. Sonuç olarak dün o cümleyi söylemişim toplantıda. “İnsanın yontulmuş olduğu, eğri olduğundan, dümdüz olan hiçbir şey yontulamaz”. Ama buna rağmen bu barış arayışlarının önünü elbette kesmemeli. Ebedi barış yok. Çünkü insan... Kur'an-ı Kerim'de, Allah ben insanı bunalımda yarattım der, rahatsız yarattım der. Kriz içinde yarattım der. İnsan da daimi surette kriz

halinde olan bir varlıktır. Şimdi konuyu felsefeden, soyut felsefeden onun somut şekline dönüştürelim. Çariçe II. Katerina biliyorsunuz Rusya'yı ayağa kaldıran birkaç kişiden birisi. Aslında Alman, ama Rus çariçesi; ahlaken hiç de imrenilecek birisi değil. Ama inanılmaz bir imparatoriçe. Bir de çok aydınlanmacı ve kameralizmin yani entelektüel despotizmin en önemli isimlerinden birisi o çağda. Filozoflarla mektuplaşıyor. Öyle kolay değil yani Diderot ile felsefi tartışma yapmak... Diderot'nun bir gün ona yazmış olduğu bir tavsiyeye, verdiği bir cevap siyaset literatüründe çok çok zikredilir. "Azizim Monsieur Diderot" de Katerina, "siz bir filozofsunuz ve bu fikirlerinizi kamyş kalemi, çini mürekkebine batırarak kâğıt üzerine yazıyorsunuz. Ben bir imparatoriçeyim. Ben bu fikirleri kılıcımı insan kanına batırarak insan derisinin üstüne yazacağım. Benim sıkıntım burada." İşte siyaset budur! İnsan derisinin üstüne, kana daldırılmış kılıçla nasıl yazı yazarsınız? Kolay çözümler bir problem değil. Atomun çekirdeğini patlatmak bunun yanında hiçtir. Neticede insansız bir bilimle uğraşıyorsunuz. O halde ne yapmalı? Şairimiz der ki: "Koyun kurt ile gezerdi / Fikir başka başk'olmasa". Ama o zaman kurtların da ot yiyecek şekilde yeniden dizayn edilmesi lazım. Koyunlarla kurtlar bir araya geldiği zaman kurtlar koyuna düşmanlıklarından dolayı değil, onun için öğle yemeği anlamı taşıdığından onu öldürür. Rudyard Kipling'in o çok meşhur Ormanın Kitabı'nda çok güzel bir sahne vardır. İngiliz kolonizatörünün, subayının oğlu ve Hintli arkadaşı ormanda kaybolur. Ormanda da bir "şira" adlı bir kaplan var ki filler bile ondan kokuyor. Şira kükrediği zaman filler kaçacak delik arıyor. Bunlar da tam böyle, birden Şira ile burun buruna geliyorlar, iki çocuk. Sapır sapır titriyor İngiliz'in çocuğu, öteki de. Yavaşça eğilerek şöyle diyor, İngiliz çocuğu Hintliye: 'Bize çok düşmanca bakıyor' diyor. "Hayır", diyor beriki, "Şira kimseye düşmanca bakmaz. O seni öğlen yemeği olarak görüyor." Kaplanlar insanları bunun için öldürür veya geyikler bunun için öldürülür. Ama insan kendi hemcinsini, bilerek taammüden öldüren tek varlıktır. Çünkü insan suç işleyebilme imtiyazına sahip tek varlıktır. Suç işleyebilme hürriyetine sahip tek varlıktır. İşte koyunun kurt ile gezeceği bir cemiyet tasavvur ediyorsanız, bu muhal. Oturursunuz, onu Diderot'nun yaptığı gibi kaleminizi Çin mürekkebine daldırarak kağıda yazarsınız. Ama dünyada bu işler böyle değildir.

Şu halde, ne yapalım?

Asgari konuşabileceğimiz şeyleri konuşalım. Burada bunun ilk şartı şu: Asla anlaşamayacağımız şeyleri masaya getirmeyelim. Anlaşabileceğimiz şeyleri konuşalım. Çünkü herkesin kendine göre bir sınırı var. Bir örnek vermek istiyorum, Amerika Birleşik Devletlerinden. Biz genellikle kendi üzerimize çok kapanık olduğumuz için; Türk aydınları, ilim adamları ve aydının en zirve tipi olan filozofları - Türkiye'de böyle bir filozof var mı, bilmiyorum ama - etnik mesele sadece sanki Türkiye'de varmış gibi davranıyor. Halbuki etnik mesele bidayetinden beri var. Olmaması mümkün değil ama, bilhassa 1960'tan sonra bütün dünyada dört şeyde çok büyük ivmelenme gözüktü. İnternet dolayısıyla, iletişim yoluyla küreselleşme. Sonra ekonomik bir küreselleşme akımı ortaya çıktı. Ve buna taban tabana zıt olarak, küreselleşme kendi anti tezini hemen yarattı. Milliyetçilik yeni bir evrilme sürecine girdi. Ve milliyetçiliğe paralel olarak da etnikçilik ortaya çıktı. Ve bu durumu Anthony David Smith (hangi kitabında tam hatırlayamıyorum) şöyle ifade ediyor. Diyor ki: "Mevcut milletlerin içerisinde kader ânının kendisine gelmesini bekleyen başka milletler vardır."

Doğru diyor. Mevcut milletlerin içindedir bunlar. Ve onlar kader anını bekliyordur. Bu kader anı o mevcut milletlerin siyasi yapılarının çözümlenmesiyle ortaya çıkar. Tâ 1960'ta Leslie Lipson, *Demokratik Uygarlık*'ta bu konuyu ele alır, Hispanikler bağlamında. Anthony Smith bundan yirmi sene sonra yazıyor o kitabı. Her zaman o en iyi oturmuş müstakar bir siyasi yapı içerisinde, bir ulus devlet siyasi yapı içerisinde bile o yapının çözümlenmesini bekleyen ve 'artık kader ânı bana geldi, tarih sahnesine çıkma zamanı bana geldi, artık zaman benim zamanım' diyen bir etnik kitle meydan okumaya başlar. Bu böyledir işte. Bu tabiidir. Dediğim gibi tarihte olmuş olan hiçbir şey aykırı değildir tarihin akışına. Tarihin akışının icabındandır bunlar. Bu meydan okuma bazılarında hüsrana ile sonuçlanır, bazılarında sonuç alır. Bazılarında da ne o, ne bu bir galip gelir ve sonuçta bir yapı değişikliği ortaya çıkar. Şimdi bu durumda ben, bir defa, bu dışarıyı iyi tanıyamamayı ilim adamlarımız, entelektüellerimiz ve siyasetçilerimizde artık bir kriz halinde görüyorum. 2000'li yılların başındaydı. Huntington bir makale yazmıştı: "The Hispanic Challenge". Bu makale maalesef Türkiye'de hiç tartışılmadı. Sadece Gündüz Aktan köşesinin altında (o zaman *Radikal*'de yazıyordu.) buna bir atıfta bulundu, o kadar; muhtevastından bile bahsetmedi. *Foreign Affairs*'deki bu yazı bir veya iki sene sonra kitap haline geldi. Ana fikir ne? Ana fikir zaten isminde hissettiriliyor. "ABD'de bir Hispanik meydan okuma var". Meydan okuma, düpedüz meydan okuma. Neye meydan okuma? Amerikan eritme potasına meydan okuma. Amerikan eritme potasının ne olduğunu biliyoruz. Amerika 1776'dan bu yana çekirdek merkezi, yoğun merkezi "WASP" olmak üzere - yıldızların ve galaksilerin oluşumunda olduğu gibi - bir şey oluşturuyor: Bir millet yaratmaya çalışıyor. Bu millet yaratmayı Amerika iki yüz otuz üç yıldır neyle başarmıştır? Bu "WASP"ın etrafında yetmiş iki milletten bir millet inşa ediyor, Amerika. İçlerine her gelen bu eritme potasında şu veya bu şekilde büyük ölçüde eridi, yalnız Hispanikler direndiler, Amerikalı kimliğini reddettiler. Zencilerin bütün iddiaları şu: "Biz sizinle özgür eşit Amerikalı olalım; biz ayrı dil istemeyiz, otonomi istemeyiz, hiçbir şey istemeyiz. Sadece bizi eşit Amerikalı kabul edin". Hispanikler ise şöyle diyor: "Hayır, biz burada Hispanik olarak tanınmak istiyoruz. Eğitim hakkı isteriz, İspanyolcanın ikinci dil olarak tanınmasını isteriz, otonom bölge isteriz". Bu konuda da tek makaleyi ben yazdım. Ekopolitik'te çıktı. Yani internet makalesi. Henüz onu tam akademik formata çeviremedim. Haritayı koyduğunuz zaman Türkiye'nin güneydoğusu gibi Amerika'nın güneydoğusu var. Tam böyle bir bölge. Türkiye'de onu okumanızı rica edeceğim. Fazla iddialı yazamadım. Çünkü oraya yetiştirmem gerekiyordu. Onu okuduğunuz zaman Türkiye ile Amerika arasında çok şaşılacak benzerlikler var; iki ülke arasındaki bu konudaki ortak noktalar insanın gözlerini yuvalarından fırlatır. Orada Huntington şöyle cevap verdi: "Hispanik meydan okumaya karşı şunu söylüyoruz. Amerikan rüyası İspanyolca görülmez, İngilizce görülür. "Americano Dream" diye bir şey olmaz, ancak "American Dream" olur.

O halde nereye geliyoruz? Konuşmak istiyorsak - çünkü konuşmalıyız, yine çünkü sözün bittiği yerde harp başlar. Ve 'harp kendi kanunlarını koyar' der Cicero - sözün bittiği yere hiç sürüklenmeyelim. Konuşacaksak, siyasetçiler gibi asla konuşmamalıyız. Dün de söylediğim sözü tekrar ediyorum. Sayın başkanın faşizan uygulamalarından birisi olarak, iki üç dakika diye önüme bir kağıt geldi. Onun için bitirmeye çalışıyorum. Yani ben de bilirim o faşistliği de oraya taşımak istemiyorum. Bir; üzerimizde, biz Türklerin ve siz Kürtlerin kabul edemeyeceği şeyleri buraya getiremeyiz. Kabul edebileceğimiz şeyleri söyleyelim. İkincisi biz Kürtler veya biz Türkler diye başladığımız zaman bu anlaşmazlık demektir. Çünkü biz ve siz dediğimiz anda zaten zihnimizde bölünmüşüz demektir. Hani papazın birisi bir adamın sürekli olarak, rahip efendiden 'zina yaptım, zina yaptım, zina fikrini atamıyorum' diye gelip günah çıkartmasını ister... Artık papaza gına gelmiş onun günahını çıkarmaktan. 'Git oğlum' demiş 'zina fikri senin kafanda'. 'O kafayı değiştirmedeğin müddetçe yanıma gelme; benim artık Allah'a senin için dua etmekten yüzüm kalmadı' İnsana ait olan her şey önce zihinde başlar. Eğer zihinlerde bölünmüşlük yaşıyorsak, biz asla bir arada olamayız. Zihinlerde bölünmüşlüğü şu şekilde silmeyi teklif ediyorum. Bir: Entelektüeller asla siyaset yapmamalı. Dün söyledim. Karşımdaki insana baktığım zaman, dalak, böbrek, ciğer, on iki parmak bağırsağı ne varsa görmeliyim. Bütün kartlar açık olmalı. Poker oynamamalıyız. Buradan kağıt çıkmamalı. Kağıtların tamamı masanın üstüne... Bunu yapmıyoruz. Orada kullanılan teknik terimlerin herkes ne anlama geldiğini biliyor. İkinci şartım da şu. İkinci şart. Yani benim gördüğüm ikinci şart. Bu devam ettiği takdirde problem bitmez, en azından etnik problem bitmez kolay kolay. Çünkü karşınızda uluslaşma süreci yaşayan veya elitlerinin böyle bir süreç yaşadığını iddia ettiği bir siyasi topluluk var. Bu sancı bitmez. Ve ikincisi de... Bitti sayın başkanı. İkincisi de şu. Müdahalenizle vallahi unuttum, ne diyeceğimi ikinci şartım diye. Heybetinizden korkuyorum başkan. Az öteye gidin.

Vamık Volkan: Ben sizden daha büyüğüm.

Durmuş Hocaoglu: Mutlaka Napeleon'a mareşal... Şunu anlatmak istiyorum. Ortamı da gevşeteyim.

Vamık Volkan: İzin vermiyorum. Çünkü gerçekten iki arkadaşımız daha var.

Durmuş Hocaoglu: Napoleon mareşaline demiş ki: "Şuradaki kitabı bana verir misin? Boyum yetmiyor da"... O da böyle dalyan gibi adam. Biraz da imparatora gösteri yaparcasına, onun üstünden böyle uzanmış. "Gördüğünüz gibi" - biliyorsunuz, Napoleon orta boyludur - "majesteleri ben sizden daha yüksekteyim" deyince, "Hayır" demiş Napoleon, "sadece daha uzunsunuz; büyük olan benim". Buna göre, Sayın Başkanım! 'Ben sizden daha büyüğüm' diyor. 'Hayır daha uzunsun' demiş. Ama siz benden daha büyüksünüz. İkinci şartım kısaca şu. Bunu devam ettirelim. Ve asla birbirimize siyasetçi gibi davranmayalım.

Üçüncüsü de şu: Biz burada eğer bu mülkü parçalamaya kalkacak olursak, hiçbirimiz, geriye kalan parçalardan hiçbirisi; yani orada Kürdistan, burada Türkistan, hiçbirisi Anadolu'nun yükünü taşıyamaz. Bu çöker. Şu Süleymaniye'yi demin şöyle tarif ettim. Dedim ki Cenabı-ı Hak önce Süleymaniye'yi gökte yarattı, yani İdealar Âlemi'nde yarattı onu, O'nu mâverada yarattı. Platon'un idealar âleminde. Sonra o Süleymaniye'yi nesnelere âlemine teşahhus ve

tecessüm ettirerek indirmeye karar verdiği zaman sırf Süleymaniye'yi kondurmak için İstanbul'u yarattı. O medeniyetin zirvesidir. İslam mimarisinin ikinci zirvesidir. En büyüğü Selimiye'dir. Evet, entelektüel ve estetik zirvesidir. Evet: Bu medeniyet bu topraklarda yeşerdi. Bunun için bu topraklarda hükümlanlık parçalandığı anda ne tek başına Türk'ün ne tek başına Kürt'ün omuzları Anadolu'nun yükünü kaldırmaya yeter. Tek kazanacak olan - eğer Kürtler, Türkiye'yi parçalayacak olurlarsa, onlar kazanmayacaklar, onların arkalarındaki aktörler kazanacak. Gaye Anadolu'yu geri almak çünkü. Bir İngiliz diplomatı şöyle diyor: Türkler 1600 yıldır batının bedenine batmış yabancı bir cisimdir. Biz 1600 yıldır bunu çıkarmaya uğraşıyoruz.

Vamık Volkan: Çok teşekkür ederiz.

Durmuş Hocaoğlu: Bu, üçüncü şartım da bu. Zannedersem bu kadar şart yeter. Sağ olun.

Vamık Volkan: Halit Bey lütfen gelir misiniz? Hakkari'den...

Halit Yalçın: [Kürtçe] Roj baş. Biréz serok, û dostên héja û berkeftî. Ez gelek pé xweşim ko biréz Tarık Begé û Murat Begé ez jî helbijartime ku ez îro hizr û bîrén xwe péşkêşî web ikim. Her wîsa min xwest ku ez vé silavé bi zmané xwe ji we re bikim. Gelek caran di Televizyonan de min mirovén wekî serok Vamık Volkan, Biréz Cengiz Çandar û Altan Tan di ditin. Îro ez dé bo wan axivim. Ji ber hindé heke heyecana min hebit hûn bibexşin. Günaydın. Bugün burada siz değerli arkadaşlarımla birlikte olmaktan çok mutluyum ve yine bugün Tarık Bey, Murat Sofuoğlu ve arkadaşları öncülüğünde Ekopolitik'in düzenlediği bu toplantı için minnettirim. Konuşmamın başlangıcını kendi dilimde yaptım.

Saygıdeğer Hocam, saygıdeğer misafirler, değerli dostlar.

Toplantımızın ikinci gününde birinci günü değerlendirmek üzere çıktık buraya. Daha çok bu konuyla ilgili konuşalım istedik. Aslında ben Durmuş Hocamızın fobilerini yok edemem. Onun korkularını gideremem. Çünkü bu fobiler... Kendisi psikiyatri ile ilgileniyor, fizikle ilgileniyor, fizik ötesi ile ilgileniyor, fiziğin berisi ile ilgileniyor, her şeyiyle ilgileniyor. Fobiler kolay kolay bozulmuyor. Fobiler kolay kolay yıkılmıyor. Ancak bunu Vamık Hocam umarım, daha rahat tedavi edebilir.

Ben daha çok dün müzakere sorularımızın yani Ekopolitik'in hazırladığı müzakere soruları üzerinden, o soruları cevaplandırmaya çalışacağım. Ve bu soruların içerisinde kendi kişisel hikayemi de anlatarak gideceğim. Arkadaşlarımızın bizim için sorduğu birinci soru: Türkiye'de farklı etnik gruplardan gelen insanların yaşamında birlik ve beraberliği sağlayan elementler nelerdir? Ortak aidiyetten söz edilebilir mi?

Benim bu soruya vereceğim cevap; çok kısa ve net olarak, evettir. Biz her şeyden önce insanız. Ve insan olmamız itibariyle de en önemli ortak aidiyetimiz insan olmaktır,... Dün Gültan Hanım da bunu açıkladı, söyledi. İnsan olmamız itibariyle bir ortak aidiyetimiz vardır. İkinci olarak, ortak bir geçmişimiz var. Ortak geçmişimiz, geleceğimizin garantisidir.

Dostlarımız, Türkiye'deki Türk dostlarımız, ortak geçmişimizin çok sorunlu olduğunu söylüyorlar. Doğrudur. Ortak geçmişimizde zaman zaman sorunlar olmuştur. Ama biz son seksen altı yılı çıkarırsak veyahut da son yüz yılı çıkarırsak sorunlu bölgenin, ondan önceki dönemde çok topyekûn, Kürtlerle Türkler arasında, Kürtlerle Osmanlılar arasında ciddi

sorunlar yoktur. Ben bir olay anlatmak istiyorum. Bu biraz da bizim kişisel, yani lokal tarihimizle alakalı olduğu için...

1475 yılında Arap Halil adında bir Akkoyunlu komutanı Hakkâri'ye saldırıda bulunuyor. Hakkâri şehir merkezinde, Hakkâri kalesinin beyinin bütün sülalesini kılıçtan geçiriyor. Bir çocuk kalıyor. İsmi İzzeddin Mücella olan bu çocuk Fatımi devletinin elinde bulunan Abbasilerin yanına götürülüyor. Biliyorsunuz, Hakkâri beyleri de Abbasi soyundan gelmişlerdir. İzzeddin Mücella dağların çocuğu olduğu için, gürbüzleşiyor, gelişiyor. Bir süre sonra oradaki aile diyor ki: Nasıl olsa bu da bizim soyumuzdandır. Bu da Abbasi'dir. O zaman halife olsun. Bu çocuk, İzzeddin Mücella Halife oluyor. Ama hep Hakkâri aşkıyla, Berçelan yaylalarına geri dönebilme aşkıyla yanıyor. Ve ömrü yetmiyor. Vefat ediyor. Yerine oğlu geliyor. Emadeddin adında bir oğul. O da vefat edince, onun yerine Musa El Mütevekkil Alallah geliyor. Musa El Mütevekkil Alallah kimdir, biliyor musunuz? Yavuz Sultan Selim'e hilafeti veren insandır. Ve Yavuz Sultan Selim'e Musa El Mütevekkil Alallah hilafeti verip, onunla beraber İstanbul'a geldiğinde, Yavuz Sultan Selim diyor ki: Sen ne istiyorsun? 'Ben' diyor. 'Hakkâri'ye geri gitmek istiyorum.' Ve tekrar Hakkâri'ye geliyor. İşte bizim geçmişimiz, ortak geçmiş bu.

Selahaddin Eyyubi kendi hükümlerlik alanını geliştirirken, Nureddin Zengin'in hanımı Esmâ Sultanla evlendikten sonra bir hükümlerlik alanını geliştirebiliyor. Türklerle Kürtler arasında yaklaşık hep bin yıllık bir geçmişten bahsediyoruz ya, bin yıllık geçmişte bu tür enstantaneler var. 1514 yılından 1826 yılına kadar Kürtlerle Osmanlılar arasında bir tek çatışma olmamış. Ama sonra bir çok çatışma olmuş. 1807 yılında Abdurrahman Paşa, Baban isyanı olarak biz Kürt milliyetçilerin öne çıkardığımız isyan, daha çok Bağdat valisine karşı onun uygulamalarına karşı yapılan bir eylemdir. 1826'dan sonra II. Mahmut'un merkezileşme çabalarından sonra gelişmiş. Fakat bu tür isyanların hepsi lokaldır ve kesinlikle bütün bölgeyi kapsamamıştır. Buna karşın Kürtlerle Osmanlılar bu tür sıkıntıları bile aşabilmiştir. İşte bizim bu ortak geçmişimiz, geleceğimizi oluşturacaktır. Ve geleceğimizin garantisidir. Ancak ne ortak geçmişimiz ne Müslüman olmamız, ne insan olmamız belki Türkiye'deki bütün vatandaşları mutmain edecek, tatmin edecek bir gelecek oluşturamayabilir. Bunu birçok insan söyleyebilir. Bunun için de biz hukukun üstünlüğüne yani gelecek açısından hukukun üstünlüğüne önem vermek zorundayız. Vatandaşlık hukuku, herkesin eşit ve özgür olduğu bir vatandaşlık hukuku gerçekten Kürtleri bu ülkeden koparmaz. Bu ülkeye yapıştırır. Kürtler için Türkiye'de eşit ve özgür vatandaş olmak her şeyden önemlidir.

İkinci sorunuz...

Diyorsunuz ki: 'Kimlikleri ayıran veya tek gruplar için kimlik sembolü olarak algılanan tarihi algılar var mıdır?'

Evet, vardır. Kürtleri Türklerden ayıran en önemli özellik bizim Kürtçe konuşuyor olmamızdır. Biz Kürt'üz. Ve dilimiz de Kürtçedir. Bizim ülkemizin ismi 1900 yıllarının başına kadar Osmanlı belgelerinde de geçtiği gibi Kürdistan'dı. Kimsenin bizim dilimizle, bizim kültürümüzle, bizim edebiyatımızla herhangi bir sorunu yoktu. Bütün insanların kendi dilini sevdiği kadar, biz de kendi dilimizi seviyoruz. İkinci bir mesele bu aidiyet, farklılık yaratan şeylerden birisi; Kürtlerde milli bayramlardır; Nevroz bayramı gibi. Biliyorsunuz Nevroz bayramı geçen senelere kadar yasaktı ve kutlanamıyordu. Kürtler bu bayramı baharın gelişi, yeni yılın başlangıcı olarak kutlayabileceklerken, başka yerlere gidip işte herhangi yerlere gidip, tıpkı güney Kürdistan'da olduğu gibi, oralarda eğlenecekken, biz bu günü daha çok savaş mantığıyla kutluyoruz. Daha çok savaş günü ve direnme günü yapıyoruz. Bizim

böyle efsanelerimiz vardır. Tıpkı Türklere Ergenekon efsanesi, Asena efsanesi v.b insanlara yaşam enerjisi veren efsaneler olduğu gibi, bizde de böyle efsaneler vardır.

Ancak ben dille ilgili bir şey daha söylemek istiyorum. Ben bir Cemil Meriç hayranıyım. Cemil Meriç'i gerçekten çok seviyorum.

Cemil Meriç'in yazdığı her satırı, özellikle de âmâ olduğunu bilerek, onun kafasında nakşettiğini bilerek... Onun böyle, 'Ey Nemesis, Nemesis. Alnı bir mezar taşı kadar soğuk, bakışı bir cellat satırından daha korkunç ilahe! Neyimi kıskandın benim? Elbette ki Promete seni çılgına döndürecek. Dara'nın azametine, Karun'un debdebesine, İskender'in yiğitliğine kızmakta haklıydın. Homeros, Milton, Beethoven hışmına uğramaya layıktılar. Ey yıldırımlar gibi ulu çınarlara musallat tanrıça, ben ne erguvanlar içinde doğan bir Bizans Prensiydim ne gururuyla tanrıları kışkırtan bir Titan. Ama madem ki yalnız uluları, yalnız mutluları damgalayan parmakların bana kadar uzandı, madem ki beni de hışmına layık gördün, seni utandırmayacağım. Ya ölüm şarkılarını boğacak yahut elimden aldığın dünyadan çok daha muhteşem kâinat yaratacağım. Sana meydan okuyorum Nemesis, senden korkmuyorum ey çılgın bakire...'... O sözler beni çok mutlu ediyor. Böyle içimden, böyle bir sürur geçiyor. Fakat tam bu güzel şeylerle Murat Belge gibi, İhsan Oktay Anar gibi ve diğer birçok Türkiye'de Türkçeyi çok güzel kullanan insanların yazılarını ve kitaplarını okurken, bunlarla kendimden geçerken bir anda dilimin yasaklı olduğunu, Kürtçenin yasaklanmış olduğunu, belki düne kadar yasaklı olan Kürtçenin bugün yasaklı değil ama kısıtlanmış olduğunu, prangalar vurulmuş olduğunu görüyorum.

Zaman zaman bazı insanlar çıkıyorlar. İşte geçen gün YÖK başkanımız da söyledi. Kürtçenin % 60'ı Farsça, geri kalanı Arapça, geri kalanı Türkçe diyorlar. Şu kadar basit bir gerçeği düşünmüyoruz ve göremiyoruz. Kürtçe, Farsça, Belucice ve Peştuca (Afganların konuştuğu dil) Avrupa- Hint dil grubunun bir alt basamaklarıdır. Bu dilleri konuşan bu insanlar muhtemelen sekiz bin yıl önce aynı klanın üyesiydiler. Aynı aşiretin üyesi olan insanlardı. Bugünkü farklılıklar, ayrılıklar son sekiz bin yılda oluşmuş ayrılıklardır. 'Kürtçenin % 65'i Farsçadır' önermesi ne kadar doğruysa, 'Farsçanın %65'i Kürtçedir' önermesi de o kadar doğrudur. Zaman zaman bizim dilimizle alay ediliyor. İşte bu dil yetersiz bir dildir, bu dil eksik bir dildir, bu dil bilmem nasıl bir dildir vs. Ben burada size bir örnek okumak istiyorum. Hakkârili, Mevlid'in de yazarı olan, Mela Hüseyini Bateyi adında bir şairimizin bir şiirinden bir örnek okumak istiyorum. Bakayım, burada bir eksiklik görebilecek olan var mı? Bakınız, şöyle diyor:

Subh û évaré şeva tari şemala keyî tû
Leyletul qedir û beratın nûra mala keyî tû
Çîçeka baxé îrem şox bejn û bala keyî tû
Bo Xwedé key béje min kané şepala keyî tû
Dém kitébe zulf û haşé şerhé xala keyî tû.

Dîlbera genrden şeffî danûwa durra 'eden
Nazik û mewzûn letîfî nexlîya selwa çemen
Gullîbasî gulqîyasî gulenî gulpîrehan
Ahuya deşta Tetaré rehzena aska xeten.
Hurîya baxé Beheşté çav xezala keyî tû.

Değerli dostlar burada bir eksiklik, bir ahenksizlik, bir dengesizlik gören var mı? Bir başka şairimiz bu şiire bir nazire yazmış. İsmi Macin. O şöyle diyor:

Sorgula xwunçedehehen nazik nihala keyî tû
Mehweşa gulpîrehehen şox û şepala keyî tû
Gulruxa sîmenzeqîn fikr û xiyala keyî tû
Ahuya deşta xeten mişkênhezala keyî tû
Nazika sîmasemen qenc û delala keyî tû.

Ew çi déme ew çi rûne ew çi zulfe ew çi xal
Ew çi gulbaxé gulane ew çi husne bé mîsal
Ew çi ebrûne çi qewsin ew çi nûn in reng hîlal
Ew çi mujganin ew çi tîrin ew çi elmas in biqal
Qatilé xwînrez û xwînxwir purqîtala keyî tû.

Bu dilde siz bir ahenksizlik görüyor musunuz? Bu dilde bir yetersizlik görüyor musunuz? Bu dil yüz yıllar boyunca Şam medreselerinde, Bağdat medreselerinde, Diyarbakır'da, Hakkâri'de, Doğu Beyazıt'ta ve İstanbul'da büyük âlimler yetiştirmiş. Burada Molla Gürâni adında bir insan Fatih Sultan Mehmet'e öğretmenlik yapmış. Siz bu dili nasıl eksik görebilirsiniz? Türkçe Allah'ın dili, Arapça Allah'ın dili, Farsça Allah'ın dili, diğer bütün diller Allah'ın ayetleri de Kürtçe başka birisinin ayeti mi? Bu doğru değil. Bunun için hocam Üstün Dökmen Hocamızın çok önem verdiği şeyi, empatiyi gerçekleştirmemiz lazım. Aidiyet duygusunu biz böyle geliştirebiliriz. Kürt'e Kürt demek zorundayız. Siz Kürt'e Kürt demediğiniz için, bu ülkede yüzyıllardır kan akıyor. Sıkıntı oluyor. Kopuş derecesine gelmişiz biz. Kürt'e Kürt demek lazım.

Dördüncü soru. Biraz uzun bir soru. Ben buradan okuyarak onun cevabını vermeye çalışayım. Uzun senelerden beri kimlik adına birçok insan kaybı oluştuktan ve güvenlik sorunu yaşandıktan sonra kimlik kavramıyla bağlantılı ne gibi sorunlar ortaya çıktı? Bu sorunları örneklendiren olaylar var mı? Böyle sorunların ortaya çıkmadığını veya önlendiğini gösteren misaller keza var mıdır?

Evet, kimlik kavramıyla bağlantılı en önemli sorunlardan biri, Kürtlerin kafasına vura vura, memleketimizin deresine, tepesine, yamacına, bağına, köşesine, bucağına 'Ne mutlu Türk'üm diyene.', 'Önce vatan', 'Vatan sana canım feda', 'Türk, övün, çalış, güven' vb sloganlar, afişler, bayraklar vb şeylerdir. İşte bütün bu sloganlar... Anlatım aslında çok güzel bir şeydir. Türk; övün, çalış, güven. Değil mi? Yani bundan daha güzel bir şey olabilir mi? Oraya siz, Kürt; övün çalış, güven' de koyabilirsiniz veyahut da 'İngiliz övün, çalış, güven'de koyabilirsiniz. Ve bu çok anlamlıdır. Ama bu mesele Hakkari'de, Şırnak'ta, Van'da hemen her yerde insanların kafasına böyle vura vura yazıldığı için insanda antipati yaratıyor. Ve o sözün anlatmak istediğinden çok daha kötü sonuçlar veriyor. İnsanlar bu sefer Türk imajıyla yani kendisi de bir Allah'ın ayeti olan Türk'e karşı kinleniyor. Bunu ortadan kaldırmamız lazım. Ama ben size bu meseleyle ilgili olarak çok daha kişisel bir şey anlatmak istiyorum, daha içsel, daha kişisel. Bunlardan bir tanesi bayrak sevgisidir. Bir tanesi de 23 Nisan sevgisi. 23 Nisan'ı anlatayım.

Biliyorsunuz Türkiye Cumhuriyetinin en güzel özelliklerinden birisi 23 Nisan Bayramını bütün dünya çocuklarına armağan etmiş olmasıdır. Bütün dünyadaki çocuklar, küçücük, sarı ırklı, sarı benizli, beyaz, siyah, melez ve diğer bütün dünyadaki çocuklar, hemen hemen her sene yüzlerce insan da gelir bu bayramlara. Çok güzel bir bayram. Bütün çocukların, dünya çocuklarının beraber geldiği bir bayram. Ama işte bu bayram Kürt çocuklarını kabul etmiyor. Onun için ben bu bayramı yeterince sevemiyorum. Çünkü Kürt çocuğunu, Kürt olarak kabul etmiyor. Evet, Hakkâri'li çocukları kabul ediyor, Diyarbakırlı çocukları kabul ediyor. Ama

Kürt çocuklarını, Kürt olarak kabul etmiyor. Asimile edilmiş bir şekilde, değiştirilmiş, devşirilmiş bir şekilde kabul ediyor. Kabul etmek istiyor.

İkinci bir olay Hakkâri’de bizim evin üst tarafında, (Altan Bey gelmişti)... Bizim evin yukarısında bir tepe var. Çok büyük bir tepe. O tepenin üzerinde şu büyüklükte veya daha büyüklükte bir bayrak var. Özellikle ayaz gecelerde (Hakkâri’de biliyorsunuz, çok fazla kar yağıyor)... Karın yağdığı o bembeyaz, tepenin o bembeyazlaştığı günlerde şöyle kırmızı bir dalgalanma oluyor, o bayrakta. Ve özellikle geceleri şöyle bir gup gup diye bir ses çıkarıyor. Eğer yalnızsanız ve o sesi dinlerseniz insana bir rahatlık veriyor. Bir dinlendirme şeyi veriyor. Yani sizi dinlendiriyor. Rahat... Vücudunuzu, beyninizi sakinleştiriyor.

İşte, ben bu bayrağın yarattığı bu sestem böyle kendimden geçtiğim anda hemen aklıma faili meçhuller geliyor. Aklıma bölgede benim kardeşimin öldürülmüş olması geliyor. Benim arkadaşlarımın öldürülmüş olması geliyor. 1992 yılı Haziran ayının 3’ü. Zaho’dayız. Zemheri nasıl derler. Cehennemi bir sıcaklık var. Telefon ediyoruz. Özgür Gündem gazetesine haber geçeceğiz. Merhaba heval. Merhaba. Hafızla görüşebilir miyim? Oradaki adam Diyarbakır ağzıyla şöyle diyor: Hafız’ı bu sabah vurdular. Ve siz donuyorsunuz. Hiçbir şey yapamıyorsunuz. ‘Acaba, kim öldürdü’ diye soramıyorsunuz. Çünkü biliyorsunuz, üç kişiden biri vurmuştur Hafız’ı. Ya devletin profesyonel bir katili, ya Allah Allah diyerek kendisini Hizbullah sanan, Allah’ın eri sanan, bir Hizbulkontra militanı veyahut da Che Guevara’ya özenip dağa çıkan, daha sonra da dayanamayıp, dağ koşullarına dayanmayıp, geri geldiğinde itirafçı olmuş, itirafçı olduktan sonra da yaşamak için başkasını öldürmek zorunda kalmış bir JİTEM üyesi.

Bundan daha acı bir şey olabilir mi? Bu acıyı anlatmak, bu acıyı insanlara söylemek mümkün mü? Diyor ki, bizim Kürtçe bir atasözü: “**Êşa li hevalan tîra li kendalan**” Yani başkasının acısı, arkadaşının acısı derelere atılmış oklar gibidir. Bu acıyı anlatmak mümkün değil. Sizin bölgede ormanlarınız yakılırken ve sizin nefes borularınız kesilirken hissediyorsunuz onu. Bu ağaç, bu orman yakılıyor. Burada ceviz ağaçları yakılıyor. Gidiyor, herhangi bir görevli köyün içerisinde aynen şöyle diyor: ‘Ey köylüler yarım saat içerisinde bu köyü boşalttınız, boşalttınız, boşaltmadığınızda ben sizi evlerinizle birlikte yakarım’ diyor. Bunun bölgede yarattığı travmanın, ruhlarımız üzerinde yarattığı travmadan haberi olan var mı acaba? İşte bizim meselemiz bu.

Beşinci soru: Ülkemizde ayrımcılığın ve ırkçılığın ortaya çıkması ve yayılması durumu var mıdır?

Allah’a şükürler olsun ki kalbi mutmain ile cevap verilebilecek ve büyük bir sevgiyle cevap verilebilecek tek soru bu. Gerçekten böyle bir şey yoktur. Bu sorunun cevabı büyük harflerle ‘HAYIR’dır. Ülkemizde ayrımcılığın ve ırkçılığın ortaya çıkması ve yayılması durumu çok zordur. Bunun birçok sebebi vardır. . Hepimizin aynı dine inanıyor olması hepimizin aynı dili konuşuyor olması, hepimizin birbirimizi anlıyor olması, bunun bugüne kadar Kürtlerle Türkler arasında kin ve nefret duygularının yerleşmesine engel oldu. Kürt Türk demeyin diyenler var. Ama tam da öyle demek lazım. Kürt’e Kürt diyeceksin. Türk’e Türk diyeceksin. Arap’a Arap diyeceksin. Gerekirse biz daha sonra “biz” olabiliriz.

Avrupa Birliği’nde, Amerika’da, başka yerlerde, Hindistan’da, Çin’de insanların biz olabildiği gibi, biz de biz olabiliriz. Ama önce her birimiz kendi rengimizle, kendi dilimizle, kendi çiçeğimizle var olarak yapabiliriz. Bunun böyle olmamasının, yani ülkemizde ırkçılığın ve ayrımcılığın yeşermeyeceğinin, olmayacağına ikinci en önemli sebebi dışarıdaki Kürtlerin

(ki bunlar iki tür Kürtlerdir)... Bir, Türkiye'den göçertilmiş bir Kürt diasporası vardır. Bir de İran'da, İrakta yani 1923 yılından sonra ülkemizin parçalanmasıyla Musul'un, Musul vilayetinin geride kalmış olmasının beraberinde getirdiği bir bölünme vardır. Oradaki Kürtler bütünüyle Türkiye'ye o kadar fazla angajeydi ki, bugün devletimiz kabul etse onları, 'gelin' dese; hiç kimse kalmayacak ve herkes geri gelecektir. Fakat geri gelirken asimile olmaya gelmeyecek, dilinin değiştirilmesi için gelmeyecek. Kürt olarak gelmek isteyecek. Mahmur'daki kampın sakinleri bugün devletimiz müsaade etse, bugün gelecekler.

Avrupa'da yaşayan yüz binlerce Kürt bugün yani devletimiz müsaade etse, hükümetimiz böyle bir şeye ön ayak olsa, bugün geleceklerdir. Güney Kürdistan Federe Cumhuriyeti'ne gidiyorum, geziyorum. Erbil'de, Kerkük'te, Dohuk'da, Süleymaniye'de, Hanekin'de, Halepçe'de insanların hepsi Türkiye'ye o kadar angaje ki, yönleri Türkiye'ye doğru olduğu için, belki Türkiye ile beraber batı değerlerine ulaşmak istediklerinden dolayı Türkiye'ye bakıyorlar. Onun için Türkiye'de bir bölünme olmayacaktır. Bunun için verebileceğim cevap bu.

Altıncı soru... 'Yas tutan milyonları rahatlatmak için neler yapılmalıdır?' diye soruyorsunuz.

Bunun için ben dün akşam düşündüm. Kısa kısa notlar tuttum. Bir; savaş dili bırakılmalı, barış ve sevgi dili geliştirilmelidir. İki: Acılar paylaşılmalı. Paylaşılmayan acılar çoğalır, değerli dostlar. Acıların paylaşılması lazım ki acılar azalsın. Sevgiler paylaşıldıkça çoğalır. Acılar paylaşıldıkça azalır. Onun için biz acıları paylaşmalıyız. Bunun için Ekopolitik bugün İstanbul Ticaret Üniversite'sinde yaptığı bu toplantı ve benzeri toplantıları Diyarbakır'da, Van'da, Hakkâri'de ve diğer bölgedeki insanlarla, oradaki insanları toparlayarak, onların kendi acılarını dile getirmelerine fırsat verilmelidir. Ve orada bir şeyler yapılmalıdır.

Üçüncüsü sivil toplum kuruluşları, toplumlar arası diyalogu geliştirmeli. Bu, evet açılımın muhatabı elbette ki millettir. Açılımı gerçekleştirecek olan hükümettir. Ama toplumlar arası diyalogu sağlayacak, toplumu birbirine yakınlatacak sivil toplum örgütleridir, aydınlardır ve yazarlardır, düşünürlerdir ve şairlerdir. Başka insanlar değil. Yani İçişleri Bakanımız Hakkâri'ye gelir. Üç saat orada kalır. Ve herhangi açılışlara katılır. Şunu bunu yapar. Ama Murat Sofuoğlu gelir. Hakkâri'deki insanlarla birebir gider, görüşür. Dört: Hükümet mutlaka iş, aş, güvenlik, eğitim, sağlık vb gibi asli görevlerini yani bu yas tutan milyonları rahatlatmak için söylüyorum.

Hükümet iş, aş, sağlık, güvenlik, eğitim vb görevlerini adaletle yapmalıdır. Mutlak adalet olmalıdır. Bölgede herkese yeşil kart vererek, herkese kömür dağıtarak, herkese balık vererek bu iş yapılamaz. İnsanların balık tutmasını sağlamak, o koşulları oluşturmak gerekiyor.

Yedinci sorunuz: Türkiye'de herkesin eşit vatandaşlar olduğunu gösteren örnekler var mıdır?

Ne yazık ki buna cevabım: evet ve hayır'dır. Evet, negatif olarak, Türkiye'de herkes, eşit bir şekilde her erkek askerlik yapmak zorundadır. Siz isterseniz Hakkâri'nin Şemdinli'nin Derecik ilçesinde olun, isterseniz Edirne'nin başka bir yerinde olun; askerlik yapmak zorundasınız. İkinci bir olumsuz örnekse herkes üniversite sınavlarına eşit bir şekilde katılmak zorundadır. Şemdinli'de lise birinci sınıftan lise son sınıfa kadar matematik dersini matematik öğretmeninden almamış öğrenci ile Robert Kolej'deki mezun öğrenci aynı şartlarda, aynı sınava giriyor.

Dolayısıyla, Hakkâri'miz her sene üniversite sınavlarında son sırada yer alıyor. Ama bunun olumlu örnekleri de vardır. Olumlu örnekleri nedir? Son üç ayda geliştirilen bu barış ve sevgi dilidir. Açılım meselesidir. Ekopolitik ve diğer birçok kurumun, kuruluşun bu kardeşliğin tesisi için ortaya koyduğu çabadır. Olumlu özellikler de bunlardır. Ve bunları daha fazla açmaya gerek duymuyorum.

Son sorunuz: Halk içinde kimlik ve ortak yaşama güveni ve iradesi geliştirmek ve bilhassa aşağılanma duygusunu azaltmak, yumuşatmak ve yok etmek için nasıl reçeteler düşünülebilir?

İşte esas mesele bu. Bu konuda sevgili dostumuzun, çok güzel bir formülü vardır.

Bunun için bir; Türk'ün endişesi, yani bölünme fobisi, parçalanma duygusu izale edilecek. Bunu nasıl izale edebiliriz? Siz bizi tanımadan, bizimle konuşmadan, bizimle sohbet etmeden, Hakkâri'ye gelip insanlarla tartışmadan, konuşmadan bunu izale etmen mümkün mü? Bu endişeyi izale edebilmek için ben hepinizin huzurunda Sema Sezer Hanım'ı haziran ayında Hakkâri'ye davet ediyorum. Buyursun, gelsin. Bir ay bizimle beraber kalsın. Oradaki insanlar ne istiyorlar? Hatta onun yanında Uygur Bey'i de getirsin. Diğer arkadaşları da getirelim. Misafir etmekten büyük bir mutluluk duyacağız. Ancak bütün bunun için, Kürt'e Kürt demek lazım. Yani Kürt'ün fitri haklarını tanımak gerekiyor. Bunun en başta gelen şeyi; ana dil hakkıdır. Ana dil hakkı olmadan, Kürtlerin kendi ana dillerini yaşamın her alanında, özgür bir şekilde kullanmadıkları müddetçe bu sorun her zaman bizim başımızda kalacaktır. Türk'ün endişesinin ve Kürt'ün haysiyetinin korunması için ne yapmamız lazım? Her ikisini de silahların gölgesinden uzaklaştırmamız lazım. Ve sivil inisiyatife teslim etmemiz lazım. Yani Türkiye'deki siyaset... Kusura bakmayın, hocam, biraz siyaset oldu.

Türkiye'deki siyaset silahların gölgesinden kurtulacak. Kürdistan'daki siyaset silahların gölgesinden kurtulacak. Tehditvari olmayacak. Toplumlar arası diyalog ancak böyle kurulur. Ben hepinize teşekkür etmeden önce bir şey daha söylemek istiyorum. Mademki bir şiir okuduk. Ahmed-i Hani'nin çok hoşuma giden dört dilde yazılmış, yani tam da bugünü anlatan, bugün için yazılmış, 1676 yılında tamamlanmış bir şiirini okumak istiyorum. Değerli dostlar bu şiirin birinci satırı Arapça, ikinci satırı Farsça, üçüncü satırı Türkçe, dördüncü satırı Kürtçedir. Ben tercüme etmeyeceğim. Müsaade ediyor musunuz hocam? Şimdi bakalım Ehmedê Xani dört dilde sevdasını nasıl dile getirmiş.

Fate 'umrî fihewake ya hebibi kulli hal
Ah û nalem hem dememşud derferaqet mah û sal
Ger benim kanımı dilersen çoktan olmuştur helal
Dîn û ebter bûm ji işqê min nema eql û kemal.

Ente fikri fi fuadi ente ruhi fil cesed
Leşkeré xemhayé tû mulké dilem wérani kerd
Dade geldim aşk ilinden isterim senden meded
Wan tetaran birne yeğma eql û dîn û milk û mal

Tale xemmi zade hemmi şae sırri fil mela
Teşneyé camé wisalem çun şehidén kerbela
Yoksa sen divane oldun nice halim ey dila
Ya ji nuve 'işweyek damin hebiba çav xezal.

Butte hicranen hebibi leste mini 'alimen
Her dem ez derdi firaqet xafili ez halé men

Can û dilden arzı kıldım halimi canana ben
Arzuhala min tû xafil qet na pirsî 'erzé hal.

Hellena min ni'meti weslel hebibi min nesib
Uftadem berdered biçare sergerdané xerib
Derdimiz çok lek senden ona yok hiçbir tabip
Ey tabibe min dewayé derdé Xanî her wisal.

Dediğim gibi tercüme etmeyeceğim bu şiiri...Ama bu hepimizin, bu coğrafyanın en büyük dört dilinden gelen aşk ve sevda nağmeleridir. Umarım bundan sonra da bu tür şiirler yazabilecek aşıklar olsun. Beni sabırla dinlediğiniz için hepinize çok teşekkür ederim. Hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.